

Regeringens proposition

1991/92: 94

om ändrat huvudmannaskap för särskolan
och särvox m.m.

Prop.
1991/92: 94

Regeringen förelägger riksdagen vad som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 13 februari 1992 för den åtgärd och det ändamål som framgår av föredragandens hemställan.

På regeringens vägnar

Carl Bildt

Beatrice Ask

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att ansvaret för särskolan och vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda (särvox) förs över från landsting till kommuner. Överförandet skall kunna ske successivt men skall vara genomfört före utgången av år 1995.

Huvudmannaskapet för Dammsdalskolan i Vingåker, Salbohedskolan i Sala samt den yrkesutbildning för hörselskadade psykiskt utvecklingsstörda som bedrivs i Örebro regleras särskilt.

Särskolan som särskild skolform inom det offentliga skolväsendet för barn och ungdom behålls med uppdelning i en obligatorisk och en frivillig del. Den formella prövningen av personkretstillhörigheten behålls också. Varje kommun skall besluta om en elev skall tas emot i särskolan. Detta gäller elever såväl i kommunala som i fristående särskolor.

Liksom i grundskolan införs 9-årig skolplikt för särskolans elever. De elever som så önskar skall emellertid ha rätt till ett frivilligt tionde skolår i den obligatoriska särskolan.

Varje kommun skall vara skyldig att erbjuda samtliga elever som fullgjort sin skolplikt i särskolan fortsatt fyraårig utbildning i den frivilliga särskolan. Elever, som gått i särskolan och som bedöms kunna tillgodogöra sig utbildning inom gymnasieskolans individuella program, skall beredas möjlighet till sådan utbildning.

Den del av särsvux som motsvarar grundsärskolan förändras efter modell av den nya grundläggande vuxenutbildningen i komvux. Särsvux utvidgas till att omfatta även yrkesutbildning.

Statens skolverk skall svara för ärenden om godkännande av fristående obligatoriska särskolor.

För överblickens och sammanhangets skull berörs även personalfrågor samt frågor om utveckling, utvärdering och tillsyn som inte fordrar beslut av riksdagen.

Nuvarande statsbidragssystem till särskolan och särsvux behålls tills vidare. Regeringen avser att i särskild proposition till riksdagen återkomma med förslag på grundval av förslag från kommunalekonomiska kommittén.

Förslag till

Lag om ändring i skollagen (1985:1100)

Härigenom föreskrivs i fråga om skollagen (1985:1100)¹

dels att 12 kap. 4 § skall upphöra att gälla,

dels att i 12 kap. 5, 7 och 9 §§ orden "landsting" och "hemlandsting" i olika böjningsformer skall bytas ut mot "kommun" respektive "hemkommun" i motsvarande form,

dels att 1 kap. 5 och 10 §§, 3 kap. 4, 10, 13 och 14 §§, 5 kap. 1, 5 och 13 §§, 6 kap. 3 och 5-7 §§, 9 kap. 1, 3 och 9 §§, 11 kap. 3 §, 12 kap. 1, 3, 6, 10 och 11 §§ samt 14 kap. 4 § skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas tre nya paragrafer, 6 kap. 3 a § samt 9 kap. 2 a och 8 a §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap. Allmänna föreskrifter

5 §²

För barn och ungdomar som inte kan gå i grundskolan och gymnasieskolan därför att de är psykiskt utvecklingsstörda finns särskolan. *Landsting och i vissa fall kommuner* är huvudmän för särskolan.

För barn och ungdomar som inte kan gå i grundskolan och gymnasieskolan därför att de är psykiskt utvecklingsstörda finns särskolan. *Kommunerna* är huvudmän för särskolan.

10 §³

Kommuner och landsting är huvudmän för komvux.

Landsting och i vissa fall kommuner är huvudmän för särvox.

Kommunerna är huvudmän för sfi.

Kommunerna är huvudmän för särvox och sfi.

¹ Lagen omtryckt 1991:1111.

Senaste lydelse av

12 kap. 4 § 1991:1684

12 kap. 5 § 1991:1684

12 kap. 7 § 1991:1684

12 kap. 9 § 1991:1684.

² Senaste lydelse 1991:1684.

³ Senaste lydelse 1991:1684.

3 kap. Skolplikt och motsvarande rätt till utbildning**4 §**

Huvudmannen för särskolan prövar om ett barn skall tas emot i särskolan under sin skolpliktstid. Fråga om mottagande får väckas av barnets vårdnadshavare eller av barnets hemkommun.

Styrelsen för särskolan i hemkommunen prövar om ett barn skall tas emot i särskolan under sin skolpliktstid. Fråga om mottagande får även väckas av barnets vårdnadshavare.

Huvudmannen för specialskolan prövar om ett barn skall tas emot i specialskolan under sin skolpliktstid. Fråga om mottagande får väckas av barnets vårdnadshavare, barnets hemkommun eller huvudmannen för särskola där barnet har tagits emot.

Huvudmannen för specialskolan prövar om ett barn skall tas emot i specialskolan under sin skolpliktstid. Fråga om mottagande får väckas av barnets vårdnadshavare eller av barnets hemkommun.

Om ett barn, som har tagits emot i särskolan, bedöms kunna gå över till grundskolan, skall huvudmannen för särskolan besluta att barnet inte längre skall vara elev där. Motsvarande gäller för huvudmannen för specialskolan, om den som tagits emot i specialskolan, bedöms kunna gå över till grundskolan eller särskolan.

Om ett barn, som har tagits emot i särskolan, bedöms kunna gå över till grundskolan, skall styrelsen för särskolan besluta att barnet inte längre skall vara elev där. Motsvarande gäller för huvudmannen för specialskolan, om den som tagits emot i specialskolan, bedöms kunna gå över till grundskolan eller särskolan.

10 §

Skolplikten upphör vid utgången av vårterminen det kalenderår då barnet fyller 16 år eller, om barnet har särskild skolplikt, 17 år.

Skolplikten upphör vid utgången av vårterminen det kalenderår då barnet fyller 16 år eller, om barnet fullgör särskild skolplikt i specialskolan, 17 år.

Om barnet dessförinnan tillfredsställande slutför högsta årskursen i grundskolan eller motsvarande i någon annan skola där barnet får fullgöra sin skolplikt, upphör därmed denna. Skolplikten upphör också, om barnet vid särskild prövning visar att det har motsvarande kunskaper. Sådan prövning anordnas av styrelsen för utbildningen.

Beslut av styrelsen för utbildningen i ärende om skolpliktens upphörande får överklagas hos skolväsendets överklagandenämnd.

13 §

Kommunen skall se till att skolpliktiga elever i dess grundskola fullgör sin skolgång. Kommunen skall också se till att skolpliktiga barn, som är bosatta i kommunen men inte går i dess grundskola, på något annat sätt får föreskriven utbildning.

Huvudmannen för *särskolan* eller specialskolan skall se till att skolpliktiga elever i skolor under dess ledning fullgör sin skolgång.

Kommunen skall se till att skolpliktiga elever i dess grundskola *och särskola* fullgör sin skolgång. Kommunen skall också se till att skolpliktiga barn, som är bosatta i kommunen men inte går i dess grundskola *eller särskola*, på något annat sätt får föreskriven utbildning.

Huvudmannen för specialskolan skall se till att skolpliktiga elever i skolor under dess ledning fullgör sin skolgång.

14 §

Om en skolpliktig elev i en skola utanför det offentliga skolväsendet för barn och ungdom är frånvarande i stor utsträckning utan giltig orsak, skall huvudmannen för skolan anmäla förhållandet till barnets hemkommun. Kommunen skall pröva om barnet skall åläggas skolgång i grundskolan eller, om skäl föreligger, överlämna anmälan till huvudmannen för *särskolan* eller specialskolan, som skall pröva om barnet skall åläggas skolgång där.

Om en skolpliktig elev i en skola utanför det offentliga skolväsendet för barn och ungdom är frånvarande i stor utsträckning utan giltig orsak, skall huvudmannen för skolan anmäla förhållandet till barnets hemkommun. Kommunen skall pröva om barnet skall åläggas skolgång i grundskolan *eller särskolan* eller, om skäl föreligger, överlämna anmälan till huvudmannen för specialskolan, som skall pröva om barnet skall åläggas skolgång där.

Beslut om att ålägga barnet skolgång får överklagas hos kammarrätten.

5 kap. Gymnasieskolan

1 §

I detta kapitel ges föreskrifter om sådan utbildning inom det offentliga skolväsendet för barn och ungdom som är avsedd att påbörjas av ungdomar efter avslutad grundskoleutbildning eller motsvarande fram till och med det första kalenderhalvåret det år de fyller tjugo år. Denna utbildning bildar gymnasieskolan.

*I 13 § ges dessutom föreskrifter
om mottagande i gymnasieskolan av
vissa elever från särskolan.*

Bestämmelserna i detta kapitel gäller endast ungdomar som är bosatta i landet, om inte regeringen föreskriver annat.

5 §⁴

Varje kommun är skyldig att erbjuda utbildning på nationella program för samtliga de ungdomar i kommunen som avses i 1 § förutsatt att de

Varje kommun är skyldig att erbjuda utbildning på nationella program för samtliga de ungdomar i kommunen som avses i 1 § *första stycket* förutsatt att de

1. har slutfört sista årskursen i grundskolan eller motsvarande och

2. inte tidigare har gått igenom utbildning på ett nationellt program eller likvärdig utbildning.

Erbjudandet skall omfatta ett allsidigt urval av nationella program. Antalet platser på de olika programmen och deras grenar skall anpassas med hänsyn till elevernas önskemål.

Erbjudandet skall avse utbildning som anordnas inom kommunen eller i en annan kommun eller ett landsting i enlighet med samverkansavtal. Två eller flera kommuner som gemensamt erbjuder en utbildning på ett nationellt program bildar ett samverkansområde för den utbildningen. Kommuner som har sluit samverkansavtal med ett landsting om en viss utbildning bildar ett samverkansområde för den utbildningen.

13 §

Varje kommun är skyldig att erbjuda gymnasieutbildning i form av individuella program för de ungdomar i kommunen som avses i 1 § och som inte har tagits in på något nationellt program. I fråga om elever från särskolan gäller dock *särskilda bestämmelser*.

Varje kommun är skyldig att erbjuda gymnasieutbildning i form av individuella program för de ungdomar i kommunen som avses i 1 § *första stycket* och som inte har tagits in på något nationellt program. I fråga om elever från särskolan gäller *också sådan skyldighet, dock endast om eleven vid prövning enligt 6 kap. 7 § inte tas emot i särskolan, därför att eleven bedöms kunna gå i gymnasieskolan.*

⁴ Senaste lydelse 1991:1684.

Ett individuellt program bör motsvara ett nationellt program eller syfta till att stimulera eleven att senare gå över på ett sådant program.

Utbildningen på ett individuellt program skall följa en plan, som skall fastställas av styrelsen för utbildningen.

6 kap. Särskolan

3 §

Särskolan omfattar grundsärskola, träningsskola och yrkessärskola.

Grundsärskolan och träningskolan skall ha *tio* årskurser. Av dessa utgör 1-3 lågstadium, 4-6 mellanstadium och 7-10 högstadium. Träningsskolan är avsedd för elever som inte kan gå i grundsärskolan. Styrelsen för utbildningen avgör om en elev som tas emot i särskolan skall gå i grundsärskolan eller träningsskolan.

Yrkessärskolan bygger på *grundsärskolan och träningsskolan*. Styrelsen för utbildningen avgör om en elev i yrkessärskolan skall få yrkesutbildning, yrkesträning eller verksamhetsträning.

Särskolan omfattar *obligatorisk särskola* (grundsärskola och träningsskola) *samt frivillig särskola* (yrkesutbildning, yrkesträning och verksamhetsträning).

Grundsärskolan och träningskolan skall ha *nio obligatoriska* årskurser, *årskurserna 1-9, och en för eleverna frivillig årskurs, årskurs 10*. Av dessa utgör 1-3 lågstadium, 4-6 mellanstadium och 7-10 högstadium. Träningsskolan är avsedd för elever som inte kan gå i grundsärskolan. Styrelsen för särskolan avgör om en elev som tas emot i särskolan skall gå i grundsärskolan eller träningsskolan.

Den frivilliga särskolan bygger på *den obligatoriska särskolan*. Styrelsen för särskolan avgör om en elev i *den frivilliga särskolan* skall få yrkesutbildning, yrkesträning eller verksamhetsträning.

3 a §

De ungdomar som har slutfört årskurs 9 i särskolan har rätt att få fortsatt utbildning i årskurs 10 i den obligatoriska särskolan.

5 §⁵

För var och en som enligt denna lag har rätt att gå i särskolan skall *hemlandstinget* sörja för att sådan utbildning kommer till stånd. *Mot-svarande gäller för kommuner som inte ingår i något lands ting.*

För var och en som enligt denna lag har rätt att gå i särskolan skall *hemkommunen* sörja för att sådan utbildning kommer till stånd.

Denna skyldighet skall fullgöras genom att hemkommunen anordnar särskola i den omfattning som krävs för att bereda utbildning åt samliga i kommunen som har rätt till sådan eller kommer överens med någon annan kommun att denna i sin särskola skall ta emot elever vars särskoleutbildning hemkommunen har att sörja för.

En landsting får komma överens med en kommun som ingår i landstinget om att kommunen skall överta skyldigheten att sörja för särskoleutbildning såvitt avser barn och ungdomar i kommunen. Kommunen får därvid i sin särskola ta emot barn från andra kommuner om den som har att sörja för barnens särskoleutbildning medger det. Om en överlåtelse av huvudmannskapet har skett får landstinget lämna ekonomiskt bidrag till kommunen. Har överlåtelse skett till samliga kommuner i landstinget får kommunerna samverka med varandra för att anordna utbildningen och lämna ekonomiska bidrag till varandra, om det behövs för kostnadsutjämning mellan kommunerna.

⁵ Senaste lydelse 1991:1684.

En landsting får med bibehållande av huvudmannaskapet överlåta ledningen av en enhet av särskolan till den kommun där enheten är belägen, om kommunen samtycker till detta.

6 §^b

Landsting och kommun som anordnar särskola är skyldiga att så långt det är möjligt organisera särskolan så att ingen elev blir tvungen att bo utanför det egna hemmet på grund av skolgången. Även i övrigt skall huvudmannen vid utformningen av sin särskoleverksamhet beakta vad som ur kommunikationssynpunkt är ändamålsenligt för eleverna.

Varje kommun som anordnar särskola är skyldig att så långt det är möjligt organisera särskolan så att ingen elev blir tvungen att bo utanför det egna hemmet på grund av skolgången. Även i övrigt skall vid utformningen av särskoleverksamheten beaktas vad som ur kommunikationssynpunkt är ändamålsenligt för eleverna.

Kommunen skall eftersträva att eleverna vid fördelningen på olika skolor placeras så att de får så kort skolväg som möjligt. Vårdnadshavares önskemål om att deras barn skall tas emot vid en viss skola inom kommunen med särskoleutbildning skall beaktas så långt det är möjligt med hänsyn till andra elevers berättigade krav på att få så kort skolväg som möjligt.

Varje huvudman är skyldig att för eleverna i sin särskola anordna kostnadsfri skolskjuts, om sådan behövs med hänsyn till färdvägens längd, trafikförhållandena, elevens handikapp eller någon annan särskild omständighet.

Varje kommun är skyldig att för eleverna i sin särskola anordna kostnadsfri skolskjuts, om sådan behövs med hänsyn till färdvägens längd, trafikförhållandena, elevens handikapp eller någon annan särskild omständighet.

^b Senaste lydelse 1991:1684.

I lagen (1985:568) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m.fl. finns föreskrifter om särskilda omsorger i form av boende i familjehem eller elevhem för barn och ungdomar som behöver bo utanför föräldrahemmet.

7 §

Ungdomar som inte kan gå i gymnasieskolan därför att de är psykiskt utvecklingsstörda har rätt att efter skolpliktens upphörande tas emot i särskolan intill utgången av vårterminen det kalenderår då de fyller 21 år om de inte bereds utbildning i specialskolan.

Ungdomar har rätt att efter skolpliktens upphörande tas emot i den frivilliga särskolan i utbildning som är avsedd att påbörjas fram till och med det första kalenderhalvåret det år de fyller 20 år om

1. styrelsen för särskolan i hemkommunen bedömt att de inte kan gå i gymnasieskolan därför att de är psykiskt utvecklingsstörda och

2. de inte bereds utbildning i specialskolan.

Varje kommun är skyldig att erbjuda sådana ungdomar utbildning under fyra år i den frivilliga särskolan.

En elev som har påbörjat yrkesutbildning eller motsvarande i särskolan före utgången av vårterminen det kalenderår då eleven fyller 21 år, skall beredas möjlighet att fortsätta i särskolan till utgången av vårterminen det kalenderår då eleven fyller 23 år, om det behövs för att slutföra utbildningen.

En elev som har påbörjat utbildning i den frivilliga särskolan före utgången av det första kalenderhalvåret det år eleven fyller 20 år, har rätt att fullfölja utbildningen.

9 kap. Fristående skolor

1 §

Skolplikt får fullgöras i en fristående skola, om skolan är godkänd för ändamålet.

Ärenden om godkännande för vanlig skolplikt prövas av statens skolverk.

Såvitt gäller särskild skolplikt prövas

1. sådant godkännande som avser en skola som motsvarar särskolan av styrelsen för särskolan där skolan är belägen och

1. sådant godkännande som avser en skola som motsvarar särskolan av statens skolverk och

2. sådant godkännande som avser en skola som motsvarar specialskolan av styrelsen för den specialskola som ansvarar för utbildning av samma handikappgrupp där skolan är belägen.

2 a §

Et barn får fullgöra sin skolplikt i en fristående skola som är godkänd för särskild skolplikt och som motsvarar särskolan endast om styrelsen för särskolan i barnets hemkommun har bedömt att barnet har särskild skolplikt.

3 §

Om ett barn har handikapp som enligt 3 kap. 3 § kan vara grund för särskild skolplikt, får barnet fullgöra sin skolplikt i en godkänd fristående skola endast om

Om ett barn har handikapp som enligt 3 kap. 3 § kan vara grund för särskild skolplikt, får barnet fullgöra sin skolplikt i en godkänd fristående skola som motsvarar specialskolan endast om

1. skolan är godkänd för elever som har särskild skolplikt på grund av samma handikapp som barnet eller

2. huvudmannen för *särskolan* respektive specialskolan bedömer att barnet ändå kan tillgodogöra sig utbildningen vid skolan.

2. huvudmannen för specialskolan bedömer att barnet ändå kan tillgodogöra sig utbildningen vid skolan.

8 a §

Ungdomar kan tas emot i en fristående skola som motsvarar den frivilliga särskolan, om styrelsen för särskolan i hemkommunen har bedömt att de är psykiskt utvecklingsstörda.

9 §

Beslut av statens skolverk i ärenden om godkännande eller återkallande av godkännande för en fristående skola enligt 1, 4 eller 6 § får överklagas hos kammarrätten.

Beslut av styrelsen för utbildningen i ärenden om godkännande eller återkallande av godkännande för en fristående skola för särskild skolplikt enligt 1 eller 6 § får överklagas hos kammarrätten.

Beslut av styrelsen för utbildningen i ärenden som avses i 3 § får överklagas hos skolväsendets överklagandenämnd.

Beslut av styrelsen för utbildningen i ärenden som avses i 2 a, 3 och 8 a §§ får överklagas hos skolväsendets överklagandenämnd. *Beslut som avses i 2 a § får överklagas endast av barnets vårdnadshavare. Beslut som avses i 8 a § får överklagas endast av eleven eller företrädare för denne.*

11 kap. Kommunal vuxenutbildning (komvux)

3 §

Bestämmelserna om komvux gäller inte vuxna som behöver undervisning motsvarande *grundskolans* eller *träningskolans*. Beträffande sådana vuxna gäller i stället lagens bestämmelser om sär-vux.

Bestämmelserna om komvux gäller inte vuxna som behöver undervisning motsvarande *den obligatoriska* eller *frivilliga särskolans*. Beträffande sådana vuxna gäller i stället lagens bestämmelser om sär-vux.

12 kap. Vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda (sär-vux)

1 §

Sär-vux syftar till att ge vuxna som är psykiskt utvecklingsstörda kunskaper och färdigheter motsvarande de som ungdomar kan få i *grundskolan* och *träningskolan*.

Sär-vux syftar till att ge vuxna som är psykiskt utvecklingsstörda kunskaper och färdigheter motsvarande de som ungdomar kan få i *den obligatoriska särskolan* och *i den del av den frivilliga särskolan som omfattar yrkesutbildning*.

3 §⁷

Landstingen skall erbjuda sär-vux. De skall härvid sträva efter att erbjuda utbildning som svarar mot behov och efterfrågan.

Ett landsting får överlåta till en kommun som ingår i landstinget att erbjuda sär-vux, om kommunen medger det.

Kommunerna skall erbjuda sär-vux. De skall härvid sträva efter att erbjuda utbildning som svarar mot behov och efterfrågan.

⁷ Senaste lydelse 1991:1684.

6 §

Varje kommuninnevånare är behörig att delta i särvux om han är bosatt i landet och i övrigt uppfyller föreskrivna villkor, *när han inte längre har rätt att gå i särskolan.*

Varje kommuninnevånare är behörig att delta i särvux om han är bosatt i landet och i övrigt uppfyller föreskrivna villkor,

1. från och med andra kalenderhalvåret det år han fyller 20 år, eller

2. när han har slutfört utbildning i den frivilliga särskolan.

Regeringen får föreskriva att också den som inte är bosatt i landet skall vara behörig att delta.

Föreskrifter om ytterligare behörighetsvillkor och om urval mellan behöriga sökande meddelas av regeringen.

Bestämmelserna i denna paragraf gäller inte den som är intagen i kriminalvårdsanstalt.

10 §⁸

För sådan särvux som anordnas av någon annan än en kommun eller ett landsing gäller inte bestämmelserna i 2 kap. 4-7 §§.

För sådan särvux som anordnas av någon annan än en kommun gäller inte bestämmelserna i 2 kap. 4-7 §§.

11 §⁹

Den som vill delta i särvux skall ansöka om detta hos styrelsen för utbildningen i *sitt hemlandsing*. Om ansökan avser en utbildning som en kommun eller ett annat landsing anordnar eller låter anordna skall styrelsen skyndsamt sända ansökan vidare till styrelsen för utbildningen där. Till ansökan skall styrelsen foga ett yttrande av vilket det framgår om *hemlandsinget* åtar sig att svara för kostnaderna för elevens utbildning, såvida det inte på grund av tidigare överenskommelse är onödigt.

Den som vill delta i särvux skall ansöka om detta hos styrelsen för utbildningen i *sin hemkommun*. Om ansökan avser en utbildning som en annan kommun anordnar eller låter anordna skall styrelsen skyndsamt sända ansökan vidare till styrelsen för utbildningen där. Till ansökan skall styrelsen foga ett yttrande av vilket det framgår om *hemkommunen* åtar sig att svara för kostnaderna för elevens utbildning, såvida det inte på grund av tidigare överenskommelse är onödigt.

⁸ Senaste lydelse 1991:1684.

⁹ Senaste lydelse 1991:1684.

14 kap. Skolhälsovård**4 §**

Eleverna i gymnasieskolan och i yrkesskolan skall beredas tillfälle att genomgå minst en allmän hälsokontroll. Eleverna i yrkesskolan skall också erbjudas särskilda undersökningar som föranleds av deras handikapp.

Eleverna i gymnasieskolan och i den frivilliga särskolan skall beredas tillfälle att genomgå minst en allmän hälsokontroll. Eleverna i den frivilliga särskolan skall också erbjudas särskilda undersökningar som föranleds av deras handikapp.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1992.

2. Landstingen får även efter ikraftträdandet vara huvudmän för särskolan och särvux men skall före utgången av år 1995 till kommunerna i landstinget överlåta huvudmannaskapet för särskolan och särvux, om inte något annat följer av punkt 3.

Fram till den tidpunkt då sådant överlåtande sker gäller följande bestämmelser i sin äldre lydelse, nämligen

1 kap. 5 och 10 §§,

3 kap. 4, 13 och 14 §§,

6 kap. 5-7 §§ samt

12 kap. 3-5, 7 och 9-11 §§.

Vid tillämpningen av 6 kap. 7 § skall 20 år gälla som åldersgräns i stället för 21 år. Huvudmannen är skyldig att erbjuda de ungdomar som avses där utbildning under fyra år i den frivilliga särskolan.

Om det finns särskilda skäl, får i stället bestämmelsen i 7 § första stycket i sin äldre lydelse tillämpas under läsåret 1992/93.

3. I fråga om Dammsdalskolan i Vingåkers kommun, Salbohedskolan i Sala kommun och den yrkesutbildning för hörselskadade psykiskt utvecklingsstörda elever som anordnas i Örebro kommun får landstinget utan hinder av 1 kap. 5 § behålla huvudmannaskapet.

Regeringen får meddela de bestämmelser som behövs för landstingets befattning med sådan utbildning som avses i denna punkt.

4. Bestämmelsen i 3 kap. 10 § i dess nya lydelse skall tillämpas först från och med den 1 juli 1993. För de elever som läsåret 1993/94 börjar i årskurs 8 eller högre årskurs skall dock alltså bestämmelsen i dess äldre lydelse tillämpas.

5. Bestämmelserna i 6 kap. 3 § andra stycket samt 3 a § skall tillämpas först från och med den 1 juli 1996.

6. De nya bestämmelserna i 9 kap. 2 a och 8 a §§ skall tillämpas också när ett landsting är huvudman för särskolan. Vad som där sägs om styrelsen för särskolan i hemkommunen skall i stället avse huvudmannen för särskolan.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 13 februari 1992

Närvarande: statsministern Bildt, ordförande, och statsråden B. Westerberg, Friggebo, Johansson, Laurén, Hörnlund, Olsson, Svensson, af Ugglas, Dinkelspiel, Thurdin, Hellsvik, Wibble, Björck, Davidsson, Könberg, Odell, Unckel, P. Westerberg och Ask

Föredragande: statsrådet Ask

Proposition om ändrat huvudmannaskap för särskolan och särvox m.m.

1 Ärendets bakgrund och dess beredning

1.1 Mål- och resultatorienterad styrning

Riksdagen godkände våren 1989 de principer för en förändrad ansvarsfördelning och styrning på skolområdet som hade föreslagits i propositionen 1988/89:4 (UbU7, rskr. 95).

Riksdagen beslöt hösten 1989 att den statliga regleringen av tjänsterna som lärare, skolledare, biträdande skolledare och syofunktionär skulle upphöra med utgången av år 1990 (prop. 1989/90:41, UbU9, rskr. 58). Kommunerna och landstingen har således fr.o.m. den 1 januari 1991 ett helt och odelat arbetsgivaransvar för all personal i skolan.

Genom riksdagens ställningstagande hösten 1990 till propositionen (1990/91:18) om ansvaret för skolan lades vidare principerna för en mål- och resultatorienterad styrning av skolan fast (UbU4, rskr. 76). Huvudprincipen är att staten skall styra verksamheten genom att ange nationella mål och riktlinjer för arbetet, medan kommunerna har ansvaret för att verksamheten bedrivs i enlighet med dessa mål och riktlinjer. Inom de ramar och riktlinjer som riksdagen och regeringen lagt fast har kommunerna och andra huvudmän frihet att avgöra hur verksamheten skall genomföras.

Fr.o.m. den 1 juli 1991 tillämpas ett nytt statsbidragssystem för grundskolan, gymnasieskolan och den kommunala vuxenutbildningen (komvux). Bestämmelser härom finns i förordningen (1991:1123) om statsbidrag till det offentliga skolväsendet m.m.

Statsbidragssystemet har utformats som ett generellt finansiellt stöd till skolverksamheten och beräknas schablonmässigt med hjälp av kriterier som beaktar kommunernas skiftande strukturella och demografiska förutsättningar för att bedriva en likvärdig skolverksamhet. Statsbidraget reglerar inte skolans organisation och det står skolhuvudmännen fritt att använda statsbidragen för olika ändamål inom skolan.

Riksdagens beslut med anledning av propositionen (1990/91:85) Växa med kunskaper - om gymnasieskolan och vuxenutbildningen innebär bl.a. att ansvarsfördelningen mellan dessa skolformer preciserats samtidigt som samverkansmöjligheterna underlättats (UbU16, rskr. 356). Kommunernas skyldigheter anges i skollagen (1985:1100, omtryckt 1991:1111). Varje kommun är skyldig att erbjuda alla ungdomar en gymnasieutbildning på nationella och individuella program. Kommunerna har också skyldighet att erbjuda grundläggande vuxenutbildning till alla vuxna som saknar sådana färdigheter som normalt uppnås i grundskolan och önskar delta. Alla kommuner skall vidare erbjuda gymnasial vuxenutbildning och påbyggnadsutbildning. Därvid skall de sträva efter att erbjuda utbildning som svarar mot efterfrågan och behov.

Genom riksdagens ställningstagande till propositionen (1990/91:115) om vissa skollagsfrågor m.m. (UbU17, rskr. 357) har skollagen omarbetats och anpassats till principen om mål- och resultatstyrning på skolans område.

1.2 Särskolekommittén

Först genom lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda (omsorgslagen) fick *alla* psykiskt utvecklingsstörda barn och ungdomar skolplikt och rätt till utbildning. Dessförinnan hade endast psykiskt utvecklingsstörda elever utan tilläggshandikapp haft skolplikt. Lagen innebar att antalet elever i särskolan nästan fördubblades fr.o.m. läsåret 1968/69. Det ökade elevantalet var en starkt pådrivande orsak till att landstingen sökte samverka med kommunerna för att lösa bristen på skollokaler. Numera är nästan all särskoleverksamhet lokalmässigt integrerad i kommunernas grundskolor och gymnasieskolor. I viss utsträckning förekommer också individuell integrering av särskoleelever i klasser av grundskolan och gymnasieskolan.

Fr.o.m. den 1 december 1985 överfördes ansvaret för särskolan från socialdepartementets till utbildningsdepartementets ansvarsområde. Bestämmelser om skolplikt och skolundervisning för psykiskt utvecklingsstörda barn och ungdomar togs in i 1985 års skollag (prop. 1985/86:10, UbU6, rskr. 39).

För att underlätta en successiv överföring av särskolan från landstingen till kommunerna infördes i 1985 års skollag en bestämmelse som gjorde det möjligt för landstingen att genom avtal föra över ansvaret för särskolan till kommunerna. För ett sådant överlåtande krävdes intill utgången av juni 1991 regeringens medgivande.

Bl.a. mot bakgrund av att det inom flera landsting pågick förhandlingar om att överlåta ansvaret för särskolan till kommunerna, bemyndigade regeringen i maj 1989 dåvarande statsrådet Persson att tillkalla en kommitté för att utreda frågan om ett generellt överförande av ansvaret för särskolan och särvox från landstingen till kommunerna (Dir. 1989:20).

Kommittén, som antog namnet särskolekommittén, överlämnade i april 1991 sitt betänkande (SOU 1991:30) Särskolan - en primärkommunal skola. Kommitténs förslag baseras dels på de i maj 1989 fastställda direktiven, dels på riksdagens ovannämnda beslut om en mål- och resultatorienterad styrning av skolan.

Betänkandet har remissbehandlats. Till protokollet i detta ärende hör fogas som *bilaga 1* en sammanfattning av betänkandet och som *bilaga 2* en sammanfattning av remissyttrandena.

1.3 Särvox-kommittén

Flertalet landsting har sedan budgetåret 1970/71 bedrivit försöksverksamhet med vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda, s.k. särvox. Ansvaret för denna försöksverksamhet låg intill utgången av juni 1988 inom socialdepartementets arbetsområde.

Sedan den 1 juli 1988 finns kompetensinriktad vuxenutbildning i form av särvox som en reguljär del av skolväsendet (prop. 1987/88:113, UbU33, rskr. 323). Från samma tidpunkt överfördes ansvaret till utbildningsdepartementet. Bestämmelser om särvox togs in i vuxenutbildningslagen (1984:1118).

Genom senare beslut (prop. 1990/91:18, UbU4, rskr. 76 och prop. 1990/91:85, UbU16, rskr. 356) har vuxenutbildningslagen upphävts. Bestämmelserna om bl.a. särvox har i stället tagits in i skollagen (1985:1100, omtryckt 1991:1111). Alla landsting skall erbjuda särvox. Därvid skall de sträva efter att erbjuda utbildning som svarar mot efterfrågan och behov. Det är också beträffande särvox möjligt för landstingen att genom avtal, och intill utgången av juni 1991 efter medgivande av regeringen, föra över ansvaret till kommunerna.

Med anledning av uttalanden av riksdagen (UbU 1987/88:33) bemyndigade regeringen i oktober 1988 dåvarande chefen för utbildningsdepartementet att tillkalla en kommitté för ytterligare analys och överväganden beträffande särvox (Dir. 1988:60).

Kommittén, som antog namnet särvox-kommittén, överlämnade i februari 1990 sitt slutbetänkande (SOU 1990:11) Vidgad vuxenutbildning för utvecklingsstörda. Merparten av förslagen låg till grund för den dåvarande regeringens förslag beträffande särvox i nyss nämnda proposition Växa med kunskaper. Jag tar i detta sammanhang ställning till återstående förslag från särvox-kommittén.

En sammanfattning av och remissyttrandena över särvox-kommitténs betänkande finns som bilaga 5 till regeringens proposition 1990/91:85 Växa med kunskaper - om gymnasieskolan och vuxenutbildningen.

2.1 Kommunalt huvudmannaskap för särskolan och särsvux

Mitt förslag: Ansvaret för särskolan och särsvux förs över från landsting till kommuner. Överföringen kan ske successivt, men skall vara avslutad senast den 1 januari 1996.

Kommitténs förslag: Överensstämmer med mitt.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser, med undantag för Synskadades Riksförbund (SRF), som avstår från att ta ställning, tillstyrker.

Skälen för mitt förslag: Regeringen har efter ansökan medgivit att ett antal kommuner får ta över ansvaret för särskolan och särsvux. Fr.o.m. den 1 juli 1991 krävs inte längre regeringens medgivande, utan det räcker med att landsting och kommuner är överens om ändrat huvudmannaskap. Genom riksdagens ställningstagande till propositionen (1989/90:132, SoU25, rskr. 315) om vissa ändringar i omsorgslagstiftningen m.m. fick kommuner möjlighet att lämna kostnadsutjämningsbidrag till andra kommuner inom samma landsting, om samtliga kommuner inom landstingsområdet tagit över ansvaret för särskolan. Vidare fick landstingen möjlighet att lämna bidrag till enstaka kommuner inom landstingsområdet som tagit över ansvaret för särskolan.

Inom flera landsting pågår förberedelser för att ändra huvudmannaskapet för särskolan och särsvux. Redan med hänsyn till detta och mot bakgrund av en enhällig remissopinion anser jag, att tiden nu är mogen för ett generellt överförande av ansvaret för dessa skolformer till kommunerna.

Att administrera, organisera och leda utbildningsverksamhet av skilda slag är en stor och viktig uppgift för samtliga kommuner i landet. De har redan ansvaret för såväl grundskolan och gymnasieskolan som för vuxenutbildning i form av komvux och svenska för invandrare (sfi). Många kommuner åtar sig dessutom uppdragsutbildning och anordnar personalutbildning i egen regi.

Mot den bakgrunden är jag övertygad om att kommunerna också med framgång kan ta ansvaret för både särskolan och särsvux i enlighet med särskolekommitténs förslag. Jag föreslår därför att ansvaret för särskolan och särsvux förs över från landsting till kommunerna. Överförandet skall kunna ske successivt, men skall vara slutfört senast den 1 januari 1996.

När dessa skolformer förs in under kommunernas ansvarsområde öppnar detta ökade möjligheter till en samlad planering beträffande t.ex. läsårets förläggning, lokaler och utrustning. Även när det gäller fortbildning och andra insatser för personalutveckling bör det vara till nytta

och glädje för särskolans personal att komma in i ett större och mer varierat skolsammanhang. Ett erfarenhetsutbyte med andra skolformers skolledare och lärare bör kunna bli ömsesidigt fruktbarande.

Med ett kommunalt huvudmannaskap för särskolan och särvox får varje kommun ansvar för att ordna utbildning för de psykiskt utvecklingsstörda barn, ungdomar och vuxna som finns i kommunerna. Skyldigheten att ge barn och ungdomar utbildning kan tillgodoses genom att särskolans elever antingen undervisas i särskilda klasser och grupper i särskolan eller integreras i klasser av grundskolan och gymnasieskolan. I den mån barnens och ungdomarnas behov inte kan tillgodoses inom den egna kommunen, skall kommunerna samverka och finna gemensamma lösningar på samma sätt som de gör i fråga om gymnasieskolan och komvux. Även när kommunerna skall erbjuda vuxna utvecklingsstörda utbildning i särvox, kommer det utan tvekan att behövas samplanering över kommungränserna för att åstadkomma en kvalitativt högtstående utbildning. Jag räknar, i likhet med vad särvox-kommittén framhöll, med att den planeringsordning som tillskapas för särskolans behov i tillämpliga delar kan användas även för särvox.

Enligt särskolekommittén föds det varje år i landet ca 100 barn med barndomspsykos, varav ungefär hälften har behov av utbildning i särskolan. Vidare föds det årligen ca 65 döva barn och ca 200 synskadade barn. Av dessa är ett 80-tal dessutom psykiskt utvecklingsstörda. Det finns över hela landet barn, ungdomar och vuxna som utöver sin utvecklingsstörning har ett eller flera tilläggshandikapp. Grupperna är vanligtvis så små att varje kommun, med undantag för de allra största, knappast kan tillhandahålla de särskilda insatser i form av specialutbildade lärare och annan personal, speciell utrustning och särskilt anpassade skol- och träningslokaler som eleverna behöver. För att behålla en hög kvalitet på utbildningen och för att kunna erbjuda ett differentierat utbildningsutbud, är det därför enligt min mening nödvändigt att kommunerna samarbetar.

En naturlig konsekvens av det ändrade huvudmannaskapet blir att såväl särskolan som särvox skall behandlas i de kommunala skolplanerna. En annan konsekvens blir att varje kommun ansvarar för alla de verksamheter som är motiverade av pedagogiska och elevvårdsmässiga skäl. Det sistnämnda kan också komma att kräva samverkan mellan kommunerna i en rad hänseenden.

2.2 Dammsdalskolan i Vingåker, Salbohedskolan i Sala och yrkesutbildning för hörselskadade psykiskt utvecklingsstörda i Örebro

Prop. 1991/92:94

Mitt förslag: Huvudmannaskapet för Dammsdalskolan i Vingåker, Salbohedskolan i Sala och yrkesutbildningen för hörselskadade psykiskt utvecklingsstörda elever i Örebro regleras särskilt.

Ett särskilt verksamhetsstöd utgår till huvudmännen för dessa skolor.

Kommitténs förslag: Staten tar över ansvaret för Dammsdalskolan i Vingåker och Salbohedskolan i Sala.

Benämningen på skolorna ändras till specialskolor för psykiskt utvecklingsstörda elever med grav beteendestörning eller omfattande psykisk störning. Statens institut för handikappfrågor i skolan (SIH) blir central förvaltningsmyndighet för skolorna.

Medel motsvarande det statsbidrag till kostnader för löner till lärare och skolledare som hittills betalats till landstinget Sörmland resp. landstinget i Västmanlands län förs över från anslaget B 9. Bidrag till driften av särskolor m.m. till anslaget B 13. Specialskolor m.m.

Remissinstanserna: Några remissinstanser, bl.a. socialstyrelsen, SIH och landstinget i Göteborgs och Bohus län är tväksamma till förslaget att inordna skolorna under ett statligt huvudmannaskap, medan skolverket, Göteborgs kommun och flera landsting tillstyrker förslaget. Bestämda motståndare till förslaget är bl.a. landstinget i Östergötlands län och Riksförbundet för Utvecklingsstörda Barn, Ungdomar och Vuxna (FUB).

Bakgrunden till mitt förslag:

Dammsdalskolan och Salbohedskolan

År 1968 överlät staten utan kostnad Dammsdalskolan i Vingåker och Salbohedskolan i Sala med tillhörande elevhem till landstinget Sörmland resp. landstinget i Västmanlands län. Landstingen åtog sig att ansvara för och driva skolorna och att ta emot elever från hela landet till självkostnadspris. Skolorna riktar sig till psykiskt utvecklingsstörda elever med grav beteendestörning eller omfattande psykisk störning. Den genomsnittliga tiden för undervisning och behandling vid skolorna är ungefär tre år. Eleverna bor vanligtvis på elevhem i anslutning till skolorna. Verksamheten vid elevhemmen är i drift under hela året.

Den 21 augusti 1969 godkände Kungl. Maj:t ett mellan skolöverstyrelsen och Örebro läns landsting preliminärt träffat avtal om yrkesundervisning för hörselskadade psykiskt utvecklingsstörda ungdomar i Örebro. Enligt avtalet åtog sig landstinget att utan kostnad för den enskilde ta emot, undervisa och vårda psykiskt utvecklingsstörda ungdomar som på grund av hörselskada inte kunde undervisas tillsammans med andra psykiskt utvecklingsstörda elever. Enligt avtalet skulle samtliga kostnader för verksamheten bestridas av staten. I 1992 års budgetproposition (prop. 1991/92:100, bil. 9, s. 26-27) har jag anmält att det finns skäl att se över avtalet.

Jag har tidigare (avsnitt 2.1) föreslagit att ansvaret för särskolan förs över från landstingen till kommunerna. Logiskt sett borde således Vingåkers, Sala och Örebro kommuner ta över ansvaret för Dammsdalskolan, Salbhodskolan resp. yrkesutbildningen för hörselskadade psykiskt utvecklingsstörda. Jag har emellertid under hand erfarit att Vingåkers och Sala kommuner inte är beredda att driva skolorna.

Landstinget Sörmland har fr.o.m. den 1 januari 1992 - med undantag för Dammsdalskolan - fört över ansvaret för särskolan till kommunerna i länet. Inom Örebro och Västmanlands läns landsting har arbetet med att kommunalisera särskolan ännu inte påbörjats. De tre landstingen har under hand förklarat sig villiga att - under förutsättning att statsbidrag lämnas i ungefär samma omfattning som för närvarande - tills vidare fortsätta verksamheten vid skolorna.

Skälen för mitt förslag: Enligt min mening fyller dessa skolor fortfarande en väsentlig funktion i utbildningssystemet för psykiskt utvecklingsstörda elever. Skolorna är så specialiserade att det inte är lämpligt från resurs- och verksamhetssynpunkt att varje kommun anordnar sådan verksamhet. Samordningsvinster med dessa skolor är således från samhällsekonomisk synpunkt betydande. Jag anser inte heller att det kan begäras att de kommuner där skolorna är belägna utan vidare skall ta på sig att driva skolorna med tillhörande elevhem. Kommunerna i fråga utnyttjar endast marginellt skolorna för sina egna behov och kostnaderna för den icke-skolbundna verksamheten är betydande.

För min del anser jag det vara en andrahandsfråga vem som har ansvaret för skolorna. Det väsentliga är att de har en stabil huvudman. I en framtid kan det exempelvis ändå bli aktuellt att någon eller några av de berörda kommunerna och landstingen kommer överens om ett ändrat huvudmannaskap. Den möjligheten bör således stå öppen. Eftersom skolornas verksamhet är av påtagligt riksintresse bör de emellertid ha särskilda statsbidrag vid sidan av det generella, oavsett vem som är huvudman för dem.

Jag avser därför att senare återkomma till regeringen med förslag till avtal mellan staten och resp. landsting om särskilt verksamhetsstöd för fortsatt drift av Dammsdalskolan i Vingåker, Salbhodskolan i Sala samt

för yrkesutbildningen för hörselskadade psykiskt utvecklingsstörda i Örebro. Prop. 1991/92:94

Mitt förslag innebär inte någon ändring av tillsynsansvaret. Socialstyrelsen skall således även i fortsättningen utöva tillsyn för den del av skolornas verksamhet som inte är undervisningsanknuten.

2.3 Särskolan som en egen skolform

Mitt förslag: Särskolan skall även i fortsättningen utgöra en särskild skolform inom det offentliga skolväsendet för barn och ungdom.

Den formella prövningen av personkretstillhörigheten behålls.

Kommitténs förslag: Överensstämmer i huvudsak med mitt förslag.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna tillstyrker förslaget. Flera remissinstanser anser emellertid att särskolan på sikt kan avvecklas och integreras med kommunernas övriga skolväsende. Karlskrona kommun och landstinget i Kristianstads län samt FUB föreslår att särskolan som särskild skolform avvecklas med omedelbar verkan.

Skälen för mitt förslag: Regeringens allmänna ambition är att öka valfriheten och mångfalden inom utbildningsområdet.

Särskolan riktar sig till barn och ungdomar som inte kan gå i grundskolan eller gymnasieskolan på grund av psykisk utvecklingsstörning. Utbildningen i särskolan syftar till att ge dessa barn och ungdomar en utbildning som är anpassad till varje elevs förutsättningar. Med den metodik som används inom särskolan finns stora möjligheter att åstadkomma detta. Elevernas mycket skilda förutsättningar för inlärnin g och skolans ansvar för att anpassa undervisningen för varje enskild elev är avgörande för vilket stoff i kursplanerna som skall behandlas och vilken metod som skall tillämpas. En av särskolans viktigaste uppgifter är att ge eleverna goda förutsättningar att vara aktiva i det dagliga livet och att förbereda dem för vuxenlivet.

Särskolans elever utgör en mycket heterogen grupp. Graden av utvecklingsstörning varierar kraftigt mellan eleverna. Många elever har, som jag tidigare redogjort för, förutom utvecklingsstörning också ytterligare handikapp. Med hänsyn till elevernas olika utvecklingsnivåer är särskolan indelad i olika former. Den obligatoriska särskolan består av grundsärskola och träningsskola. Den frivilliga särskolan består av yrkesutbildning, yrkesträning och verksamhetsträning.

Enligt min mening behöver de flesta psykiskt utvecklingsstörda elever undervisas i särskilda undervisningsgrupper och klasser och följa särskilda kursplaner för att få sina specifika behov tillgodosedda. Jag är därför inte beredd att avveckla särskolan som egen skolform och i stället reguljärt låta eleverna följa undervisningen enligt grundskolans och gymnasieskolans kursplaner. Jag finner det mycket angeläget att alla

barn och ungdomar skall ha möjlighet att få den utbildning som bäst tillgodoser deras förutsättningar. För att tillförsäkra psykiskt utvecklingsstörda barn och ungdomar en fortsatt god utbildning krävs därför att särskolan som skolform behålls. Särskolan skall således även i fortsättningen rikta sig till en viss personkrets och ha egna kursplaner och timplaner.

Enligt 3 kap. 4 § skollagen prövar huvudmannen för särskolan om ett barn skall tas emot i särskolan under sin skolpliktstid. Fråga om mottagande får väckas av barnets vårdnadshavare eller av barnets hemkommun. Frågan om personkretstillhörighet hör enligt min mening prövas även i fortsättningen. Jag vill dock särskilt betona vikten att ett beslut om placering av en elev i särskolan skall föregås av samråd med eleven och dennes vårdnadshavare. För att kunna bedöma personkretstillhörigheten måste kommunerna ha tillgång till kompetent personal med goda kunskaper både om psykiskt utvecklingsstörda elever och om särskolan. Endast elever som tillhör särskolans personkrets skall tas emot i särskolan.

När ansvaret för särskolan förs över till kommunerna, ankommer det på den kommunala nämnd, som enligt 2 kap. 1 § skollagen utsetts till styrelse för denna utbildning, att besluta om elever skall tas emot i särskolan. Ett sådant beslut skall även i fortsättningen kunna överklagas hos skolväsendets överklagandenämnd.

Flera remissinstanser, däribland FUB, stöder särskolekommitténs förslag att föräldrarnas inflytande skall stärkas. De tillstyrker också att eleverna om möjligt skall kunna få sin undervisning i samma skola som andra elever i bostadsområdet. Andra remissinstanser däremot anser att närhetsprincipen inte får överordnas kvalitetsprincipen. Enligt min mening kan närhetsprincipen inte ges så hög prioritet att den enskilde elevens behov av en god utbildning anpassad till hans eller hennes förutsättningar kommer i andra hand. En sådan utbildning kräver specialutbildad personal. Särskilda krav måste också ofta ställas på undervisnings- och uppehållslokaler liksom på materiell utrustning och hjälpmedel. En optimal satsning på färre skolanläggningar med kvalificerad personal kan i vissa fall vara väsentligare än att skolan ligger nära hemmet.

Vidare anser jag att, sedan huvudmannen för särskolan beslutat att en elev skall tas emot i särskolan, elevens och vårdnadshavares önskemål om placering vid skolenhet med särskoleundervisning bör tillgodoses i största möjliga utsträckning.

Enligt 20 § särskoleförordningen (1986:573, omtryckt 1991:1085) kan en elev som är inskriven i särskolan i vissa fall få sin utbildning i grundskolan eller gymnasieskolan (s.k. integrerad elev). Fråga om integrering skall självfallet kunna väckas av elevens vårdnadshavare. Även i detta sammanhang är det viktigt att beslut fattas i samråd med vårdnadshavaren.

Mitt förslag: 9-årig skolplikt införs för särskolans elever.

Varje kommun skall vara skyldig att erbjuda samtliga elever med 9-årig skolgång i särskolan ett frivilligt tionde skolår inför övergången till den frivilliga särskolan.

Varje kommun skall vara skyldig att erbjuda samtliga elever som fullgjort sin skolplikt i den obligatoriska särskolan fortsatt fyraårig utbildning i den frivilliga särskolan. Sådan skyldighet föreligger dock längst t.o.m. det första kalenderhalvåret det år eleven fyller 20 år. En elev som påbörjat den frivilliga särskolan före denna tidpunkt skall ha rätt att slutföra utbildningen. Bestämmelserna tillämpas fr.o.m. den 1 juli 1992.

Den som vill påbörja utbildning fr.o.m. det andra kalenderhalvåret det år han fyller 20 år är behörig att delta i särvox.

Elever, som har gått i särskola och som bedöms kunna tillgodogöra sig utbildning inom gymnasieskolans individuella program, skall beredas möjlighet till sådan utbildning.

Kommitténs förslag: Överensstämmer i huvudsak med mitt.

Remissinstanserna: En övervägande majoritet av remissinstanserna tillstyrker förslaget. Lärarförbundet förordar fortsatt 10-årig skolplikt.

Skälen för mitt förslag: Jag anser att det nu finns goda skäl att successivt anpassa skolplikten för särskolans elever till vad som gäller för grundskolans elever. Det har också flertalet remissinstanser tillstyrkt. Denna ordning bör tillämpas med början läsåret 1993/94 för de elever som då påbörjar årskurs 7 i särskolan. För att inte försämra dessa elevers möjligheter att få en god grundläggande utbildning bör kommunerna åläggas en skyldighet att fr.o.m. läsåret 1996/97 erbjuda alla elever med endast 9-årig skolgång i särskolan ett frivilligt tionde skolår. Med denna ordning kan de elever som önskar det gå över till den frivilliga särskolan efter 9-årig skolgång, medan de elever som har behov av ett tionde skolår har rätt att fortsätta utbildningen i den obligatoriska särskolan ytterligare ett skolår.

Enligt 17 § särskoleförordningen (1986:573) skall statens skolverk fastställa läroplan för särskolan. Läroplanen innefattar även timplan och kursplan samt anvisningar och kommentarer för undervisningen i ämnen, ämnesgrupper och kurser. Med anledning av att 9-årig skolplikt införs för särskolans elever, bör skolverket inför läsåret 1993/94 vidta de åtgärder som behövs vad gäller den obligatoriska särskolans kursplaner och timplaner.

Jag har nyligen utfärdat nya direktiv till läroplanskommittén (Dir. 1991:117). Kommittén skall utarbeta förslag till läroplan, timplan och kursplaner för grundskolan samt läroplan för gymnasieskolan och den kommunala vuxenutbildningen. Läroplansarbetet är planerat så att en ny läroplan för grundskolan skall kunna införas fr.o.m. den 1 juli 1994.

Jag räknar med att en ny eller reviderad läroplan för särskolan skall kunna fastställas i nära anslutning till ett beslut om grundskolans läroplan.

Efter avslutad 9-årig resp. 10-årig skolgång har eleverna rätt till fortsatt utbildning i den frivilliga särskolan. Varje kommun skall vara skyldig att erbjuda de elever som tillhör särskolans personkrets fortsatt utbildning i den frivilliga särskolan. Den frivilliga särskolan skall liksom hittills vara 4-årig. För att anpassa bestämmelserna till dem som gäller för gymnasieskolan, föreslår jag att en elev får påbörja utbildning i den frivilliga särskolan t.o.m. det första kalenderhalvåret det år eleven fyller 20. Den som har påbörjat utbildning i den frivilliga särskolan skall ha rätt att fullfölja utbildningen där.

Den som vill påbörja utbildning fr.o.m. det andra kalenderhalvåret det år då han fyller 20, skall i stället vara behörig att delta i särvox. De nya bestämmelserna gäller oavsett om kommunerna eller landstingen har ansvaret för särskolan och särvox.

En kommun skall emellertid inte vara skyldig att erbjuda någon enskild elev utbildning i den frivilliga särskolan mer än fyra år.

Individuella program

Utbildning i den obligatoriska särskolan ger för närvarande inte behörighet till vare sig de nationella eller individuella programmen inom gymnasieskolan.

Riksdagen har i samband med behandlingen av propositionen Växa med kunskaper - om gymnasieskolan och vuxenutbildningen beslutat ge regeringen till känna vad utbildningsutskottet har anfört om det rimliga i att särskoleelever, som kan klara ett individuellt program, får möjlighet att följa ett sådant (prop. 1990/91:85, UbU16, rskr. 356). Utbildningsutskottet uttalade bl.a. att den samverkan mellan särskolan och grundskolan resp. gymnasieskolan, som utvecklats på det lokala planet under senare år, har varit av stort värde i olika avseenden. Ett kommunalt huvudmannaskap för särskolan skulle ytterligare kunna utveckla samarbetet när det gäller personal, lokaler och utrustning m.m.

Enligt 6 kap. 7 § skollagen (1985:1100, omtryckt 1991:1111) gäller att ungdomar som inte kan gå i gymnasieskolan därför att de är psykiskt utvecklingsstörda har rätt att tas emot i särskolan för ytterligare utbildning där, om de inte bereds utbildning i specialsolan. Om styrelsen för utbildningen beslutar att en elev inte skall tas emot i särskolan därför att eleven bedöms kunna gå i gymnasieskolan, bör eleven därmed ha en rätt till en plats i gymnasieskolan.

Så som gymnasieskolan är anordnad kan det emellertid knappast anses rimligt att generellt garantera elever från särskolan plats på de nationella programmen. De individuella programmen däremot erbjuder en stor flexibilitet och torde därför vara den väg i gymnasieskolan som bäst lämpar sig för dem som har särskolan som utbildningsbakgrund.

Ett sådant negativt beslut om mottagande i särskolan som avses i 6 kap. 8 § bör enligt min mening direkt genom en bestämmelse i skolla-

gen medföra skyldighet för kommunen att erbjuda eleven utbildning på ett individuellt program. Beträffande ett sådant gäller bl.a. att en plan skall läggas upp från hörjan.

Denna bestämmelse gäller fr.o.m. den 1 juli 1992.

Om en kommun finner det lämpligt skall en elev i den frivilliga sarskolan också, med det stöd sarskolan kan ge, kunna få en individuellt planerad studiegång som genomförs i gymnasieskolan (s.k. integrerad elev). Som jag nyligen har redovisat finns regler om detta i 20 § sarskoleförordningen.

2.5 Fristående sarskolor

Mitt förslag: Statens skolverk skall svara för ärenden om godkännande av fristående obligatoriska sarskolor.

Hemkommunen beslutar om inskrivning av elever i sarskolan, såväl i den kommunala som i en fristående sarskola.

Skälen för mitt förslag: Enligt 9 kap. 1 § skollagen kan skolplikten fullgöras i en fristående sarskola, om skolan är godkänd för ändamålet. Ärende om godkännande av fristående skola för fullgörande av särskild skolplikt har hittills prövats av styrelsen för sarskolan i det landsting där skolan är belägen. Enligt min mening bör statens skolverk i fortsättningen svara för godkännande av fristående obligatoriska sarskolor. Det överensstämmer med vad som gäller för fristående skolor för fullgörande av vanlig skolplikt.

I likhet med vad som gäller för fristående gymnasieskolor krävs inte något godkännande för att starta eller driva en fristående frivillig sarskola.

Regeringen har förklarat sammanlagt nio fristående sarskolor berättigade till statsbidrag.

Enligt riksdagens beslut med anledning av förslag i propositionen om vissa skollagsfrågor m.m. (prop. 1990/91:115, UbU17, rskr. 357) skall elever i fristående skolor för elever med vanlig skolplikt fr.o.m. budgetåret 1992/93 räknas in i underlaget för kommunernas sektorsbidrag. Även om riksdagen därvid inte behandlade frågan om statsbidrag till fristående sarskolor bör motsvarande ordning på sikt gälla även för dessa.

Kommunalekonomiska kommittén har emellertid nyligen (SOU 1991:98) föreslagit att statsbidraget till sarskolor skall inordnas i ett generellt statsbidrag till kommunerna. Jag återkommer till detta under avsnitt 5. Jag vill emellertid redan nu anmäla att även bidragen till fristående sarskolor bör ingå i det föreslagna nya statsbidraget till kommunerna. Nuvarande statsbidrag till fristående sarskolor bör därför avvecklas. Regeringen återkommer senare till riksdagen i denna fråga i en särskild proposition.

Enligt 3 kap. 4 § skollagen är det huvudmannen för särskolan som beslutar om ett barn skall tas emot i särskolan under sin skolpliktstid. Jag har tidigare (avsnitt 2.4) föreslagit att kommunerna skall ha skyldighet att erbjuda psykiskt utvecklingsstörda barn och ungdomar utbildning i särskolan. Det är därför - enligt min mening - rimligt att kommunerna i fortsättningen prövar personkretstillhörigheten för samtliga elever, såväl i kommunala som i fristående särskolor. Det bör gälla även elever i fristående skolor som motsvarar den frivilliga särskolan. Bestämmelsen gäller fr.o.m. den 1 juli 1992. Intill dess att ansvaret för särskolan förts över till kommunerna prövar landstingen personkretstillhörigheten.

Eleven och dennes vårdnadshavare skall därefter ha möjlighet att ansöka om utbildningsplats i en fristående särskola. Om de väljer att få sin utbildning i en fristående särskola, bör kommunen - i likhet med vad som kommer att gälla för övriga fristående skolor - vara skyldig att ge bidrag till den fristående särskolan. En kommun skall emellertid inte vara skyldig att göra det om kommunen inte dessförinnan beslutat att eleven skall höra till särskolans personkrets. Jag återkommer med förslag till bestämmelser om rätt att välja särskola och om kommuners skyldigheter att utge ersättning till fristående särskolor i en särskild proposition.

2.6 Förändring av nuvarande särsvux

Mitt förslag: Den del av särsvux som motsvarar grundsärskolan förändras efter modell av den nya grundläggande vuxenutbildningen i komvux. Ändringen tillämpas fr.o.m. den 1 juli 1992.

Skälen för mitt förslag: Särsvux på grundsärskolenivå infördes 1988 (prop. 1987/88:113, UbU33, rskr. 323) och omfattar sedan den 1 juli 1991 också viss utbildning på träningsskolenivå (prop. 1990/91:85, UbU16, rskr. 356).

Särsvux på grundsärskolenivån utformades som en parallell till grundutbildning för vuxna (grundvux) och kommunal vuxenutbildning (komvux). Särsvux omfattar därmed för närvarande dels undervisning motsvarande den som ges i träningsskolan avseende kommunikation samt verklighetsuppfattning och omvärldskunskap, dels grundläggande utbildning i läsning, skrivning och räkning på en nivå som motsvarar utbildning enligt högst årskurs 6 i grundsärskolan, dels kurser på en nivå som motsvarar grundsärskolans högstadium i ämnena svenska, svenska som andraspråk, matematik, religionskunskap, samhällskunskap, historia, geografi, naturkunskap, engelska, maskinskrivning och hemspråk.

Mål och riktlinjer för särsvux samt timplaner och kursplaner finns i läroplanen för kommunal och statlig vuxenutbildning, Lvux 82. De fri-

stående kurserna i särvox har egna timplaner, men som kursplaner för dessa kurser har skolöverstyrelsen fastställt samma kursplaner som för etapp 1 i komvux.

Prop. 1991/92:94

Riksdagen beslöt våren 1991 (prop. 1990/91:85, UbU16, rskr. 356) att grundvux och etapp 1 i komvux skall ersättas med en grundläggande vuxenutbildning inom komvux. Den nya utbildningen inrättas den 1 juli 1992. För denna utbildning skall nya kursplaner utarbetas och nya timplaner fastställas.

Eftersom särvox på grundsärskolenivån är en direkt parallell till nuvarande grundvux och etapp 1 i komvux, är det naturligt att genomföra motsvarande förändring i särvox.

Regeringen uppdrog i september 1991 åt statens skolverk att utarbeta utbildningsplaner, kursplaner m.m. I uppdraget ingår även att lämna förslag beträffande särvox. Eftersom detta arbete pågår är det möjligt att genomföra förändringen även beträffande särvox den 1 juli 1992. Utbildning som har planerats eller redan påbörjats enligt tidigare regler skall dock få fullföljas även efter den 1 juli 1992.

2.7 Yrkesutbildning för vuxna utvecklingsstörda

Mitt förslag: Särvox utvidgas till att omfatta yrkesutbildning. Utvidgningen bör gälla fr.o.m. den 1 juli 1992.

Särvox-kommitténs förslag: Kommittén bedömer att vuxna utvecklingsstördas behov av yrkesinriktad utbildning i första hand bör tillgodoses i form av arbetsmarknadsutbildning. Kommittén föreslår att vuxna ges möjlighet att få yrkesutbildning inom yrkessärskolan och att kurser anordnas inom komvux för utvecklingsstörda.

Remissinstanserna: En i det närmaste enig remissopinion instämmer i kommitténs bedömning vad gäller arbetsmarknadsutbildningen och tillstyrker kommitténs förslag beträffande yrkesutbildning i yrkessärskolan och komvux. Stockholms läns landsting (Västra omsorgsområdet) anser däremot att det är olämpligt att undervisa vuxna och ungdomar tillsammans.

Skälen för mitt förslag: Utvecklingsstörda vuxna hör liksom andra vuxna ha tillgång till yrkesutbildning.

Möjligheten att få arbetsmarknadsutbildning är förknippad med vissa villkor. Arbetsmarknadsstyrelsen påpekar i sitt yttrande att personen ifråga skall vara anmäld som arbetssökande hos arbetsförmedlingen och ha behov av en utbildning för att kunna få och behålla ett arbete och det skall vara inom ett yrkesområde som bedöms leda till en anställning. Detta innebär att gruppen utvecklingsstörda som kan få arbetsmarknadsutbildning är begränsad.

Andra vuxna har möjlighet att söka till yrkesutbildning inom ramen för komvux, dvs. gymnasial vuxenutbildning och påbyggutbildning.

Jag har nyss föreslagit att psykiskt utvecklingsstörda ungdomar skall ha möjlighet att som elever i gymnasieskolan följa ett individuellt program. Motsvarande ordning bör gälla gymnasial vuxenutbildning och påbyggnadsutbildning i komvux för de utvecklingsstörda vuxna som har förutsättningar att delta i sådan utbildning, oavsett om de tidigare har gått i särskola eller deltagit i särsvux.

Det är emellertid viktigt att dessutom öppna möjligheter till yrkesutbildning som är speciellt anpassad till utvecklingsstördas behov. Därför förordar jag att särsvux utvidgas till att omfatta yrkesutbildning. Förslaget förutsätter en ändring i skollagen. Ändringen bör gälla fr.o.m. den 1 juli 1992. Det blir då möjligt att starta verksamheten snabbt för de landsting och kommuner som så önskar och den kan byggas upp successivt där det anses lämpligare.

Gymnasial vuxenutbildning och gymnasieskolan kommer i framtiden att ha gemensamma kursplaner. Detsamma bör gälla yrkesutbildningen inom den frivilliga särskolan och särsvux. Kommunerna har i dag full frihet när det gäller att organisera sitt skolväsende. Därför finns det inga hinder för att den frivilliga särskolan och motsvarande vuxenutbildning samverkar.

För att undvika missförstånd vill jag framhålla att den nyss föreslagna åldersgränsen vid 20 år mellan särskolan och särsvux, som överensstämmer med åldersgränsen mellan gymnasieskolan och komvux, endast innebär att olika regelsystem gäller för ungdomar och vuxna. Åldersgränsen behövs därför att ungdomsutbildningen är en rättighet, medan vuxenstuderande, precis som i komvux, inte kan garanteras en lika omfattande utbildning.

Det bör också vara möjligt att inom särsvux anordna yrkeskurser enhetligt för vuxna enligt centralt fastställda kursplaner och timplaner som utarbetas successivt av skolverket. Vidare bör det vara möjligt att anordna yrkeskurser i särsvux enligt lokalt utformade kursplaner på motsvarande sätt som kommer att gälla för komvux på gymnasial nivå. Det ankommer på regeringen att utfärda riktlinjer för lokala kursplaner.

I detta sammanhang vill jag informera om att särsvux-kommittén bl.a. föreslog att kursplaner skulle utformas för dels en yrkesförberedande orienteringskurs, dels särskilda yrkesinriktade kurser i komvux anpassade för utvecklingsstörda. Efter den 1 juli 1992 kommer det inte längre att finnas någon centralt fastställd kursplan för orienteringskurser i komvux. Sådana kurser får därefter anordnas och utformas efter lokala behov. Vid samma tidpunkt försvinner också särskilda yrkesinriktade kurser som begrepp. Den utbildning som åsyftades med särsvux-kommitténs förslag bör anordnas som yrkesutbildning i särsvux.

Min bedömning: Jag utgår från att kommunerna vid övertagandet av särskolan och särvox tar tillvara den resurs som personalen utgör.

Kommitténs bedömning: Överensstämmer i huvudsak med min.

Skälen för min bedömning: Genom riksdagens beslut med anledning av propositionen om ansvaret för skolan har kommunerna fått frihet att organisera sitt offentliga skolväsende (grundskolan, gymnasieskolan, särskolan, komvux, särvox och sfi) utifrån sina egna förutsättningar och behov (prop. 1990/91:18, UbU4, rskr. 76). Inskränkningar i denna frihet får enbart föranledas av statsmakternas ansvar för utbildningens kvalitet och likvärdighet och för att rättssäkerhetsaspekten skall tillgodoses.

Rektorer och lärare

Skolledningen har ett särskilt ansvar för att skapa goda förutsättningar för att utveckla skolan. Behovet av goda skolledare inom det offentliga skolväsendet är odiskutabelt. Därför har en viss reglering beträffande rektorer införts i skollagen.

I 2 kap. 2 § skollagen (1985:1100, omtryckt 1991:1111) föreskrivs att det för ledningen av utbildningen i skolorna skall finnas rektorer. Rektorn skall hålla sig förtrogen med det dagliga arbetet i skolan. Det åligger rektorn att särskilt verka för att utbildningen utvecklas. Som rektor får bara den anställas som genom utbildning och erfarenhet har förvärvat pedagogisk insikt. Bestämmelsen gäller även för rektorerna i särskolan och särvox. Några särskilda behörighetsvillkor för rektorer inom dessa skolformer behövs således inte.

I den proposition (1991:75) om lärarutbildning m.m. som utbildningsministern denna dag har lagt fram för riksdagen, förordar han, just med hänsyn till rektorns ansvar för att förverkliga den nationella skolpolitiken och för att alla ges lika rätt till utbildning, att staten även i framtiden skall svara för en del av utbildningen av rektorer. Utbildningsministern föreslår således att en ny statlig grundläggande rektorsutbildning inrättas. Skolverket har på regeringens uppdrag tagit fram ett förslag till den närmare uppläggningsplanen av en sådan utbildning. Utbildningen skall enligt direktiven till skolverket bl.a. ta upp frågor som rör skolans ansvar för handikappade barn och barn med särskilda behov. Sådana moment ryms också inom ramen för den uppläggning som skolverket har utarbetat. Regeringen kommer senare i vår, under förutsättning av riksdagens bifall till förslaget om en ny rektorsutbildning, att ge skolverket i uppdrag att närmare utforma en sådan utbildning.

Lärarnas kompetens är av avgörande betydelse för utbildningens kvalitet. I 2 kap. 3 § skollagen har därför införts bestämmelser om att kommunerna är skyldiga att för undervisningen använda lärare som har en

utbildning som är avsedd för den undervisning som läraren i huvudsak skall bedriva. De krav som enligt 2 kap. 4 § gäller för att lärare skall få anställas utan tidsbegränsning innebär för särskolans del att en lärare, med undantag för lärare i praktiskt/estetiska ämnen, skall ha genomgått adekvat speciallärarutbildning.

Jag har tidigare föreslagit att ansvaret för särskolan och särvox förs över från landstingen till kommunerna (avsnitt 2.1). Ett ändrat huvudmannaskap får naturligtvis inte medföra att kommunerna sänker ambitionsnivån vad gäller kvaliteten i utbildningen av de psykiskt utvecklingsstörda.

Särskolans skolledare och lärare är välutbildade och de har en stor och unik kunskap om psykiskt utvecklingsstörda elever. Det är ingen överdrift att säga att det nästan alltid finns ett mycket medvetet yrkesval bakom utbildning för och arbete bland utvecklingsstörda. Utan ett personligt engagemang är det svårt att arbeta framgångsrikt med dessa elever och vinna deras och de anhörigas förtroende. Flertalet remissinstanser har, i likhet med särskolekommittén, påtalat vikten av att kommunerna tar över personalen i samband med att de tar över ansvaret för särskolan. Jag delar den uppfattningen. Kommunerna skulle ha svårt att vidmakthålla kvaliteten i utbildningen om de inte också tar till vara nuvarande personal.

Yrkesvalslärare

Särskolans yrkesvalslärare fyller en utomordentligt viktig funktion. Den uppfattningen delas av flertalet remissinstanser. Yrkesvalslärare hjälper eleven att välja rätt form av den frivilliga särskolan och medverkar vid anskaffning av praktikplatser för dessa elever. En stor del av läsåret i årskurserna 9 och 10 i den obligatoriska särskolan utgörs av studie- och yrkesorientering, som i särskolan är ett sammanfattande begrepp för sådana inslag i undervisningen som syftar till att förbereda eleverna för framtida yrkesval och ge dem kunskaper om arbetslivet.

Praktiken i den frivilliga särskolan är omfattande men med stora individuella variationer. I årskurs 3 i yrkesutbildningen kan praktiken variera mellan sex och femton veckor och i årskurs 4 från åtta veckor till hela läsåret. Praktiken i årskurs 4 förläggs till olika företag och institutioner.

Varje praktikplats kräver ett omfattande förberedelsearbete, kunskap om den lokala arbetsmarknaden, handikappkunskap, elevkännedom och goda kontakter med anhöriga och med myndigheter för att få "rätt man på rätt plats". Huvudansvariga för denna verksamhet är yrkesvalslärarna. När elever i den frivilliga särskolan bedöms vara färdigutbildade, medverkar ofta yrkesvalsläraren till att någon form av anställning eller sysselsättning ordnas för eleven.

Mot denna bakgrund vill jag betona vikten av att kommunerna tar till vara den resurs som yrkesvalslärarna utgör. Såväl särskolekommittén som flertalet remissinstanser har dessutom framhållit att yrkesvalslärarna åtminstone i ett inledningsskede inte är utbytbara mot annan yrkes-

vägledningspersonal. För att samtliga kommuner skall få tillgång till yrkesvalslärare med kunskap om särskolan, krävs samverkan mellan kommunerna.

Prop. 1991/92:94

Tjänster som konsulent

Styrelsen för särskolan har intill utgången av år 1990 med stöd av 63 § särskoleförordningen (1986:573) kunnat medge att konsulenttjänstgöring i praktiskt/estetiska ämnen fick ingå i en statligt reglerad tjänst som lärare. Dessa konsulenter utgör ett värdefullt stöd särskilt för de lärare i grundskolan och gymnasieskolan, som undervisar särskolans elever i praktiskt/estetiska ämnen. Personalbestämmelserna i särskoleförordningen, däribland 63 §, upphävdes den 1 januari 1991 när den statliga regleringen av bl.a. lärartjänster upphörde.

Styrelsen för särskolan har dessutom - inom ramen för tilldelade resurser - under de senaste åren inrättat tjänster som konsulent för elever med tilläggs-handikapp (handikappkonsulenter).

Därutöver finns tio tjänster som konsulent för blinda resp. döva utvecklingsstörda barn och ungdomar (BU- resp. DU-konsulenter). Dessa tjänster är sedan den 1 juli 1991 placerade vid SIH, överförda dit vid nedläggningen av länskolnämnderna. Konsulenterna skall ge hjälp och stöd till kommunerna för att underlätta skolgången för utvecklingsstörda elever med syn- resp. hörselskador.

Till stöd för särskolans verksamhet finns således tre kategorier av konsulenter, nämligen

- 1) landstingskommunala konsulenter i praktiskt/estetiska ämnen,
- 2) landstingskommunala handikappkonsulenter samt
- 3) statliga BU/DU-konsulenter.

I det följande behandlar jag endast frågor som rör de landstingskommunala handikappkonsulenterna.

Särskolekommittén har föreslagit att SIH skall ansvara för och samordna den verksamhet som de landstingskommunala handikappkonsulenterna bedriver. Kommittén föreslår därför att den del av statsbidraget, ca 10 milj.kr., som landstingen använt för att inrätta tjänster som konsulent i handikappkunskap förs över från anslaget B 9. Bidrag till driften av särskolan m.m. till anslaget B 2. Statens institut för handikappfrågor i skolan för inrättande av statliga tjänster som handikappkonsulent för särskolans elever. Dessutom föreslår kommittén att antalet handikappkonsulenter för särskolans elever successivt utökas till att omfatta totalt ca 65 tjänster.

Remissopinionen är delad i denna fråga. Några anser det värdefullt med en statlig samordning, medan andra föredrar en decentraliserad organisation med kommunalt anställd personal. Haninge kommun t.ex. förespråkar en konsulentverksamhet som är organiserad med ett nära avstånd såväl geografiskt som administrativt mellan konsulent och elev/lärare och menar att en sådan verksamhet ökar mängden och effektiviteten av konsulentens insatser.

Enligt min mening bör tjänster som konsulent i handikappkunskap inte inrättas vid SIH. Jag delar således inte särskolekommitténs uppfattning att medel bör föras över från särskoleanslaget till SIH.

Jag är övertygad om att resurserna kommer att användas på ett smidigare och rationellare sätt om varje kommun själv får besluta om vilken personal den behöver för att tillgodose de psykiskt utvecklingsstörda elevernas behov. Detta utesluter dock inte att en samlad lösning prövas i samband med att regeringen behandlar handikapputredningens förslag.

Som jag tidigare har redovisat är särskolans lärare mycket välutbildade och har stor erfarenhet av att undervisa elever med särskilda behov. Flertalet elever med tillägghandikapp undervisas ofta i särskilda klasser av specialutbildade lärare med goda kunskaper om de olika handikappen. Det är därför enligt min mening bättre att kommunerna låter välutbildade lärare kombinera sin läraranställning med konsulentverksamhet. Därigenom kommer den övervägande delen av konsulenternas arbetsinsatser eleverna till godo, utan att värdefull arbetstid används för tidsödande resor m.m.

Mitt förslag överensstämmer också med vad utbildningsministern uttalat i den proposition (1991/92:75) om lärarutbildning m.m. som han denna dag lägger fram för riksdagen. Han påtalar bl.a. vikten av att lärare erbjuds möjligheter till utveckling och karriär utan att de överger undervisningsuppgifter.

Jag är medveten om att samtliga kommuner inte kommer att ha vare sig underlag för att anställa lärare med sådana kombinationer eller ha tillgång till personal som täcker alla handikappområden. Som jag tidigare har anfört kommer kommunerna att behöva samverka med varandra för att behålla och utveckla kvaliteten i särskolan. Detta gäller inte minst den kommunala konsulentverksamheten.

Fortbildning

Fortbildning är ett av de viktigaste instrumenten för att behålla och utveckla kompetensen i skolan. Fortbildningen skall syfta till att öka måluppfyllelsen och att utveckla verksamheten i skolan samt att öka personalens kunskaper, färdigheter och insikter. Bestämmelsen i 2 kap. 7 § skollagen att varje kommun skall se till att fortbildning anordnas för den personal som har hand om utbildningen gäller även för särskolans och särvox personal. De statliga insatserna vad beträffar att erbjuda god fortbildning omfattar även särskolan och särvox.

Min bedömning: I fråga om utveckling, utvärdering och tillsyn bör samma principer tillämpas för särskolan och särsvux som för det offentliga skolväsendet i övrigt.

Kommitténs förslag: Kommunerna skall ha det lokala ansvaret för tillsyn, utveckling och utvärdering. Statens skolverk skall ha det statliga ansvaret för dessa uppgifter. Av det skälet bör skolverkets olika delar ha kompetens när det gäller utbildning av psykiskt utvecklingsstörda elever.

Skälen för min bedömning: Statens skolverk skall enligt sin instruktion (1991:1121) verka för att de mål och riktlinjer som riksdagen och regeringen fastställt för skolan förverkligas inom givna ramar.

Eftersom särskolan och särsvux utgör en del av det offentliga skolväsendet, skall skolverket - på samma sätt som gäller för det övriga offentliga skolväsendet - följa upp och utvärdera verksamheten samt medverka till att den utvecklas. Skolverket skall också utöva tillsyn över särskolan och särsvux.

Men det är inte bara på nationell nivå som utveckling, utvärdering och tillsyn skall äga rum. Enligt bestämmelser i skollagen skall det i alla kommuner finnas en av kommunfullmäktige antagen skolplan. Självfallet skall särskolan och särsvux behandlas i skolplanerna. Av skolplanen skall bl.a. framgå vilka åtgärder kommunen avser att vidta för att uppnå de nationella mål som har satts upp för skolan. Kommunerna skall kontinuerligt följa upp och utvärdera de mål och prioriteringar som görs i skolplanen. Slutligen skall på skolnivå de mål som lagts fast för den enskilda skolans verksamhet och för undervisningen utvärderas.

5 Ett generellt finansiellt stöd till driften av särskolan och särvox

Prop. 1991/92:94

Min bedömning: Nuvarande bidragssystem till driften av särskolan och särvox behålls tills vidare.

Kommitténs förslag: Ett finansiellt stöd i form av ett särskilt statsbidrag till särskolan skall utbetalas till samtliga kommuner. Bidraget föreslås ingå som en tydligt identifierbar och skolformsspecifik del i sektorsbidraget till driften av det kommunala offentliga skolväsendet. Enligt kommittén skall bidraget beräknas behovsrelaterat och bygga på offentlig nationell statistik. Kommitténs förslag omfattar inte särvox och de fristående särskolorna.

Remissinstanserna: I sina huvuddrag tillstyrks förslaget av de flesta remissinstanserna.

Skälen för min bedömning: Kommunalekonomiska kommittén (1990:04) har nyligen slutfört sitt arbete. Kommittén redovisar sina förslag i betänkandet (SOU 1991:98) Kommunal ekonomi i samhällsekonomisk balans - statsbidrag för ökat handlingsutrymme och nya samarbetsformer. Kommunalekonomiska kommittén föreslår att bidragen till driften av särskolan och särvox inordnas i ett nytt generellt bidragssystem i form av ett statligt utjämningsbidrag. Kommittén har i sina beräkningar med hänsyn till nuvarande ansvarsförhållanden valt att räkna in bidragen till särskolan och särvox i skatteutjämningsbidraget till landstingen. Kommunalekonomiska kommitténs förslag är för närvarande föremål för remissbehandling. En proposition med anledning av kommitténs förslag kommer att föreläggas riksdagen under våren 1992. Därvid kommer också skatteväxlingsfrågan att behandlas. I detta sammanhang bör också särskolekommitténs förslag om bidrag till särskolan att behandlas. Det är naturligt att då även behandla bidraget till särvox.

6 Upprättat lagförslag

I enlighet med vad jag har anfört har inom utbildningsdepartementet upprättas förslag till lag om ändring i skollagen (1985:1100).

Lagrådets hörande

Det förslag jag lägger fram innebär att skolplikten inom särskolan minskas från tio till nio år. Barnens rätt till utbildning under tio år kvarstår emellertid orubbad. Jag anser därför att lagrådets hörande i detta ärende skulle sakna betydelse.

Förslag till ändring i skollagen

1 kap. Allmänna föreskrifter

5 §

För barn och ungdomar som inte kan gå i grundskolan och gymnasieskolan därför att de är psykiskt utvecklingsstörda finns särskolan. Kommunerna är huvudmän för särskolan.

10 §

Kommuner och landsting är huvudmän för komvux.

Kommunerna är huvudmän för särvox och sfi.

Av den allmänna motiveringen (avsnitt 2.3) framgår att särskolan även i fortsättningen skall vara en särskild skolform.

Förslaget om övergång från landstingskommunalt till kommunalt huvudmannaskap har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.1).

I punkt 2 i övergångsbestämmelserna behandlas frågor i samband med övergången som skall vara genomförd före den 1 januari 1996.

Av den allmänna motiveringen (avsnitt 2.2) framgår att Dammsdalskolan i Vingåker, Salbohedskolan i Sala och den yrkesutbildning för hörselskadade psykiskt utvecklingsstörda elever som anordnas i Örebro tills vidare kan få vara landstingskommunala särskolor. Huvudmannaskapet för dessa skolor behandlas i punkt 3 i övergångsbestämmelserna.

3 kap. Skolplikt och motsvarande rätt till utbildning

4 §

Styrelsen för särskolan i hemkommunen prövar om ett barn skall tas emot i särskolan under sin skolpliktstid. Fråga om mottagande får även väckas av barnets vårdnadshavare.

Huvudmannen för specialskolan prövar om ett barn skall tas emot i specialskolan under sin skolpliktstid. Fråga om mottagande får väckas av barnets vårdnadshavare eller av barnets hemkommun.

Om ett barn, som har tagits emot i särskolan, bedöms kunna gå över till grundskolan, skall styrelsen för särskolan besluta att barnet inte längre skall vara elev där. Motsvarande gäller för huvudmannen för special-

skolan, om den som tagits emot i specialsksolan, bedöms kunna gå över till grundskolan eller sarsksolan. Prop. 1991/92:94

Frågan om prövning av personkretstillhörigheten samt om beslut om mottagande i sarsksola har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.3).

Bestämmelsen i första stycket innebär att den styrelse som ansvarar för sarsksolan i barnets hemkommun alltid prövar frågan om personkretstillhörighet, även i de fall då hemkommunen kommer överens med någon annan kommun om att barnet skall få sin sarskskoleutbildning där.

Ändringarna i andra och tredje styckena motiveras av det ändrade huvudmannaskapet.

Sådana frågor som avses i tredje stycket skall styrelsen för sarsksolan självfallet vid behov ta upp på eget initiativ. En sådan fråga kan väckas också av vårdnadshavaren.

Av den allmänna motiveringen (avsnitt 2.5) framgår att styrelsen för utbildningen i hemkommunen också skall pröva personkretstillhörigheten för elever som skall få sin utbildning i en fristående sarsksola. En bestämmelse med sådan innebörd har tagits in i en ny paragraf, 2 a §, i 9 kap.

Att stor vikt alltid måste tillmätas den uppfattning som en elevs vårdnadshavare har när det gäller att bedöma vilken skolform som är bäst för eleven är en självklarhet. Samråd med eleven och dennes vårdnadshavare skall därför alltid ske före beslut om att placera eleven i sarsksola.

10 §

Skolplikten upphör vid utgången av vårterminen det kalenderår då barnet fyller 16 år eller, om barnet fullgör sarsksild skolplikt i specialsksolan, 17 år.

Om barnet dessförinnan tillfredsställande slutför högsta årskursen i grundskolan eller motsvarande i någon annan skola där barnet får fullgöra sin skolplikt, upphör därmed denna. Skolplikten upphör också, om barnet vid sarsksild prövning visar att det har motsvarande kunskaper. Sådan prövning anordnas av styrelsen för utbildningen.

Beslut av styrelsen för utbildningen i ärende om skolpliktens upphörande får överklagas hos skolväsendets överklagandenämnd.

Ändringen i första stycket är en följd av att skolpliktstiden för sarskskolans elever minskas från tio till nio år. Den ändrade skolplikten har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.4).

Se även specialmotiveringen till 6 kap. 3 §.

Övergången till nioårig skolplikt behandlas i punkt 4 i övergångsbestämmelserna.

13 §

Kommunen skall se till att skolpliktiga elever i dess grundskola och särskola fullgör sin skolgång. Kommunen skall också se till att skolpliktiga barn, som är bosatta i kommunen men inte går i dess grundskola eller särskola, på något annat sätt får föreskriven utbildning.

Huvudmannen för specialskolan skall se till att skolpliktiga elever i skolor under dess ledning fullgör sin skolgång.

14 §

Om en skolpliktig elev i en skola utanför det offentliga skolväsendet för barn och ungdom är frånvarande i stor utsträckning utan giltig orsak, skall huvudmannen för skolan anmäla förhållandet till barnets hemkommun. Kommunen skall pröva om barnet skall åläggas skolgång i grundskolan eller särskolan eller, om skäl föreligger, överlämna anmälan till huvudmannen för specialskolan, som skall pröva om barnet skall åläggas skolgång där.

Beslut om att ålägga barnet skolgång får överklagas hos kammarrätten.

Ändringarna i 13 och 14 §§ är en följd av att kommunerna övertar huvudmannaskapet för särskolan.

5 kap. Gymnasieskolan

1 §

I detta kapitel ges föreskrifter om sådan utbildning inom det offentliga skolväsendet för barn och ungdom som är avsedd att påbörjas av ungdomar efter avslutad grundskoleutbildning eller motsvarande fram till och med det första kalenderhalvåret det år de fyller tjugo år. Denna utbildning bildar gymnasieskolan.

I 13 § ges dessutom föreskrifter om mottagande i gymnasieskolan av vissa elever från särskolan.

Bestämmelserna i detta kapitel gäller endast ungdomar som är bosatta i landet, om inte regeringen föreskriver annat.

Genom ändringarna i detta kapitel har de elever som har gått i särskolan men som bedöms kunna gå i gymnasieskolan en rätt att göra detta.

I specialmotiveringen till paragrafen i prop. 1990/91:85 s. 180 sägs att gymnasieskolan inte är öppen för elever från särskolan. Den nya bestämmelsen i 13 § innebär emellertid att särskoleelever kan tas in i gymnasieskolan. En upplysning om det har tillförts paragrafen.

5 §

Varje kommun är skyldig att erbjuda utbildning på nationella program för samtliga de ungdomar i kommunen som avses i 1 § första stycket förutsatt att de

1. har slutfört sista årskursen i grundskolan eller motsvarande och
2. inte tidigare har gått igenom utbildning på ett nationellt program eller likvärdig utbildning.

Erbjudandet skall omfatta ett allsidigt urval av nationella program. Antalet platser på de olika programmen och deras grenar skall anpassas med hänsyn till elevernas önskemål.

Erbjudandet skall avse utbildning som anordnas inom kommunen eller i en annan kommun eller ett landsting i enlighet med samverkansavtal. Två eller flera kommuner som gemensamt erbjuder en utbildning på ett nationellt program bildar ett samverkansområde för den utbildningen. Kommuner som har slutit samverkansavtal med ett landsting om en viss utbildning bildar ett samverkansområde för den utbildningen.

Genom att det i första stycket endast hänvisas till 1 § första stycket framgår det att särskoleeleverna inte har möjlighet att gå på ett nationellt program.

13 §

Varje kommun är skyldig att erbjuda gymnasieutbildning i form av individuella program för de ungdomar i kommunen som avses i 1 § första stycket och som inte har tagits in på något nationellt program. I fråga om elever från särskolan gäller också sådan skyldighet, dock endast om eleven vid prövning enligt 6 kap. 7 § inte tas emot i särskolan, därför att eleven bedöms kunna gå i gymnasieskolan.

Ett individuellt program bör motsvara ett nationellt program eller syfta till att stimulera eleven att senare gå över på ett sådant program.

Utbildningen på ett individuellt program skall följa en plan, som skall fastställas av styrelsen för utbildningen.

I första stycket har tagits in en bestämmelse som gör det möjligt för elever som har fullgjort skolplikt i särskolan att genomgå utbildning på individuella program. De närmare skälen för den nya bestämmelsen har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.4).

Av den plan för det individuella programmet som styrelsen för utbildningen skall fastställa skall det t.ex. framgå vad utbildningen syftar till, vilka kurser som ingår i programmet och hur lång tid som planen omfattar (jfr prop. 1990/91:85 s. 186).

Av 5 kap. 1 § följer att utbildningen för ungdomar på det individuella programmet skall ha påbörjats senast under det första kalenderhalvåret det år de fyller 20 år. Enligt 20 § i samma kapitel har den som har påbörjat en utbildning på ett individuellt program i en kommun rätt att fullfölja programmet enligt den plan som fanns när utbildningen inleddes.

3 §

Särskolan omfattar obligatorisk särskola (grundsärskola och träningskola) samt frivillig särskola (yrkesutbildning, yrkesträning och verksamhetsträning).

Grundsärskolan och träningskolan skall ha nio obligatoriska årskurser, årskurserna 1-9, och en för eleverna frivillig årskurs, årskurs 10. Av dessa utgör 1-3 lågstadium, 4-6 mellanstadium och 7-10 högstadium. Träningskolan är avsedd för elever som inte kan gå i grundsärskolan. Styrelsen för särskolan avgör om en elev som tas emot i särskolan skall gå i grundsärskolan eller träningskolan.

Den frivilliga särskolan bygger på den obligatoriska särskolan. Styrelsen för särskolan avgör om en elev i den frivilliga särskolan skall få yrkesutbildning, yrkesträning eller verksamhetsträning.

I första stycket införs benämningarna obligatorisk särskola och frivillig särskola. Den obligatoriska särskolan omfattar grundsärskolan och träningskolan. Den frivilliga särskolan omfattar yrkessärskolan. Det frivilliga tionde skolåret som skall anordnas inom ramen för den obligatoriska särskolan regleras närmare i den nya 3 a §.

Övergången till nioårig skolplikt medför att skolplikten upphör vid utgången av vårterminen det kalenderår då eleven fyller 16 år, dvs. när eleven gått igenom årskurs 9.

Med styrelsen för särskolan i andra och tredje styckena avses givetvis styrelsen i hemkommunen utom i de fall då en elev får utbildning i en annan kommun än hemkommunen. I ett sådant fall beslutar styrelsen för särskolan i den mottagande kommunen om form av särskola.

Att styrelsen för särskolan skall samråda med eleven och dennes vårdnadshavare före beslut som avses i paragrafen är en självklarhet.

3 a §

De ungdomar som har slutfört årskurs 9 i särskolan har rätt att få fortsatt utbildning i årskurs 10 i den obligatoriska särskolan.

I en ny paragraf, 3 a §, har införts bestämmelser om det för eleverna föreslagna frivilliga tionde skolåret som kommunerna skall vara skyldiga att erbjuda samtliga elever i årskurs 9. Förslaget har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.4).

Kommunens skyldighet att anordna ett tionde skolår följer av 6 kap. 5 §.

Införandet av det tionde frivilliga skolåret är särskilt reglerat i punkt 5 i övergångsbestämmelserna.

För var och en som enligt denna lag har rätt att gå i särskolan skall hemkommunen sörja för att sådan utbildning kommer till stånd.

Denna skyldighet skall fullgöras genom att hemkommunen anordnar särskola i den omfattning som krävs för att bereda utbildning åt samtliga i kommunen som har rätt till sådan eller kommer överens med någon annan kommun att denna i sin särskola skall ta emot elever vars särskoleutbildning hemkommunen har att sörja för.

Första stycket innehåller föreskrifter om kommunernas skyldighet att anordna särskola. Av 1 kap. 16 § första stycket, 3 kap. 3 § samt 3 a och 7 §§ i detta kapitel följer vilka som har rätt att gå i särskolan. I 1 kap. 15 § definieras ordet "hemkommun".

Av andra stycket framgår att denna skyldighet kan fullgöras genom att hemkommunen själv anordnar särskola eller beslutar att elever som tillhör särskolans personkrets i stället skall tas in i någon annan kommuns särskola. I det sistnämnda fallet krävs att de berörda kommunerna träffar ett samverkansavtal. En sådan samverkan mellan kommuner blir aktuell bl.a. när underlaget för att anordna särskola är för litet i en kommun. Samverkan kan t.ex. även ske genom att en kommun anordnar särskoleutbildning för ett visst slag av särskoleelever och därvid tar emot särskoleelever från andra kommuner. Exempel på detta är placementsbehov i specialklasser för elever med svåra tilläggshandikapp och yrkessärskola.

Någon reglering i lag av ersättningen mellan samverkande kommuner görs inte. Så är inte heller fallet när det gäller gymnasieskolan (se prop. 1990/91:85 s. 70).

6 §

Varje kommun som anordnar särskola är skyldig att så långt det är möjligt organisera särskolan så att ingen elev blir tvungen att bo utanför det egna hemmet på grund av skolgången. Även i övrigt skall vid utformningen av särskoleverksamheten beaktas vad som ur kommunikations-synpunkt är ändamålsenligt för eleverna.

Kommunen skall eftersträva att eleverna vid fördelningen på olika skolor placeras så att de får så kort skolväg som möjligt. Vårdnadshavares önskemål om att deras barn skall tas emot vid en viss skola inom kommunen med särskoleutbildning skall beaktas så långt det är möjligt med hänsyn till andra elevers berättigade krav på att få så kort skolväg som möjligt.

Varje kommun är skyldig att för eleverna i sin särskola anordna kostnadsfri skolskjuts, om sådan behövs med hänsyn till färdvägens längd, trafikförhållandena, elevens handikapp eller någon annan särskild omständighet.

I lagen (1985:568) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m.fl. finns föreskrifter om särskilda omsorger i form av boende i

I ett nytt andra stycke införs en bestämmelse att kommunen skall eftersträva att eleverna vid fördelningen på olika skolor med särskoleutbildning placeras så att de får så kort skolväg som möjligt. Vidare införs en bestämmelse som ger vårdnadshavare ökat inflytande i fråga om deras barns placering vid en viss skola med särskoleundervisning. Bestämmelser med i huvudsak samma innehåll finns för grundskolans del i 4 kap. 6 §. De har kommenterats utförligt i prop. 1990/91:115 s. 58-60.

Bakgrunden till de nya bestämmelserna finns i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.3). Där sägs att närhetsprincipen inte kan ges så hög prioritet att den enskilde elevens behov kommer i andra hand. Det kan således vara befogat att placera en elev vid en annan skola än den som är närmast hemmet, om en sådan placering bättre skulle tillgodose elevens behov av en utbildning som är anpassad till dennes förutsättningar och behov. En skolorganisation som innebär att elever med likartade förutsättningar placeras i samma klass kan också motivera avsteg från närhetsprincipen.

Vid behandlingen av val av skola (grundskolan) i prop. 1990/91:115 s. 60 berördes de fall då enskilda elever behöver särskilt stöd av något slag. Därvid anfördes följande: "I de flesta fall skall sådant stöd naturligtvis lämnas i den skola som de har närmast till. Skulle detta dock inte vara möjligt måste den reglering som jag har föreslagit tolkas så att de skall placeras på den skola i kommunen som har sådana resurser och ligger närmast deras bostad. Självfallet är det mycket viktigt att sådana beslut fattas i samförstånd med elevens vårdnadshavare. Eftersom det är kommunens oavvisliga skyldighet att ge särskilt stöd till alla elever som behöver det, måste kommunen ytterst ha möjlighet att även mot vårdnadshavarens vilja placera eleven i en skola där sådant stöd kan lämnas."

En kommun bör inte vara skyldig att tillgodose vårdnadshavares önskemål om sina barns placering vid en viss skola, om dessa är förenade med betydande praktiska eller ekonomiska svårigheter.

I tredje stycket avses med kommun antingen hemkommunen eller den mottagande kommunen. Hemkommunen är skyldig att sörja för kostnadsfri skolskjuts för elever i hemkommunens särskola. Motsvarande skyldighet gäller för en kommun som genom samverkansavtal i sin särskola tar emot elever för vars särskoleutbildning kommunen inte är skyldig att sörja. Den mottagande kommunens rätt till ersättning för skolskjutskostnaderna regleras inte i lagen, eftersom det finns ett samverkansavtal.

Ungdomar har rätt att efter skolpliktens upphörande tas emot i den frivilliga särskolan i utbildning som är avsedd att påbörjas fram till och med det första kalenderhalvåret det år de fyller 20 år om

1. styrelsen för särskolan i hemkommunen bedömt att de inte kan gå i gymnasieskolan därför att de är psykiskt utvecklingsstörda och

2. de inte bereds utbildning i specialskolan.

Varje kommun är skyldig att erbjuda sådana ungdomar utbildning under fyra år i den frivilliga särskolan.

En elev som har påbörjat utbildning i den frivilliga särskolan före utgången av det första kalenderhalvåret det år eleven fyller 20 år har rätt att fullfölja utbildningen.

Dessa bestämmelser har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.4).

Kommunens skyldighet att erbjuda ungdomar utbildning i den frivilliga särskolan omfattar alla ungdomar i angiven ålder som är psykiskt utvecklingsstörda och därför inte kan gå i gymnasieskolan. En kommun är inte skyldig att erbjuda en elev utbildning i den frivilliga särskolan mer än fyra år.

Kommunens skyldighet att erbjuda gymnasieutbildning i form av individuella program för sådana ungdomar som slutfört årskurs 9 eller fått fortsatt utbildning i årskurs 10 i särskolan och som bedöms kunna gå i gymnasieskolan regleras i 5 kap. 13 §.

I tredje stycket tillförsäkras eleven en rätt att slutföra utbildningen. I 5 kap. 20 § som avser utbildning på individuella program i gymnasieskolan finns en liknande bestämmelse.

En bestämmelse om att personkretstillhörigheten skall prövas av styrelsen för särskolan i hemkommunen även när det gäller ungdomar som har för avsikt att gå i en fristående skola som motsvarar den frivilliga särskolan har tagits in i en ny paragraf, 8 a §, i 9 kap.

9 kap. Fristående skolor

1 §

Skolplikt får fullgöras i en fristående skola, om skolan är godkänd för ändamålet.

Ärenden om godkännande för vanlig skolplikt prövas av statens skolverk.

Såvitt gäller särskild skolplikt prövas

1. sådant godkännande som avser en skola som motsvarar särskolan av statens skolverk och

2. sådant godkännande som avser en skola som motsvarar specialskolan av styrelsen för den specialskola som ansvarar för utbildning av samma handikappgrupp där skolan är belägen.

Av 9 kap. 1 § följer för närvarande att särskild skolplikt får fullgöras i en fristående skola som motsvarar särskolan, om skolan godkänts av styrelsen för särskolan där den fristående skolan är belägen. Av den allmänna motiveringen (avsnitt 2.5) framgår att ärenden om godkännande i fortsättningen skall prövas av statens skolverk.

2 a §

Ett barn får fullgöra sin skolplikt i en fristående skola som är godkänd för särskild skolplikt och som motsvarar särskolan endast om styrelsen för särskolan i barnets hemkommun har bedömt att barnet har särskild skolplikt.

3 §

Om ett barn har handikapp som enligt 3 kap. 3 § kan vara grund för särskild skolplikt, får barnet fullgöra sin skolplikt i en godkänd fristående skola som motsvarar specialskolan endast om

1. skolan är godkänd för elever som har särskild skolplikt på grund av samma handikapp som barnet eller

2. huvudmannen för specialskolan bedömer att barnet ändå kan tillgodogöra sig utbildningen vid skolan.

Bakgrunden till den nya bestämmelsen i 2 a § framgår av den allmänna motiveringen (avsnitt 2.5). I fristående särskolor tas i vissa fall även in andra elever än sådana som är psykiskt utvecklingsstörda eller som enligt skollagen jämföras med dem. För att undvika att andra elever än de som tillhör personkretsen fullgör skolplikt i en fristående särskola skall styrelsen för särskolan i hemkommunen pröva personkrets-tillhörigheten även för barn som önskar gå i en fristående särskola.

De bestämmelser som i dag finns i 9 kap. 3 § gäller särskild skolplikt i både fristående skolor som motsvarar särskolan och fristående skolor som motsvarar specialskolan. De bestämmelser som är tillämpliga för fristående särskolor har brutits ut ur 3 § och tagits in i 2 a §. I 3 § kommer därför enbart att regleras särskild skolplikt i fristående specialskolor.

8 a §

Ungdomar kan tas emot i en fristående skola som motsvarar den frivilliga särskolan, om styrelsen för särskolan i hemkommunen har bedömt att de är psykiskt utvecklingsstörda.

Av den allmänna motiveringen (avsnitt 2.5) framgår att styrelsen för särskolan i hemkommunen skall pröva personkretstillhörigheten för samtliga elever som avses få sin utbildning i en fristående särskola.

Beslut av statens skolverk i ärenden om godkännande eller återkallande av godkännande för en fristående skola enligt 1, 4 eller 6 § får överklagas hos kammarrätten.

Beslut av styrelsen för utbildningen i ärenden om godkännande eller återkallande av godkännande för en fristående skola för särskild skolplikt enligt 1 eller 6 § får överklagas hos kammarrätten.

Beslut av styrelsen för utbildningen i ärenden som avses i 2 a, 3 och 8 a §§ får överklagas hos skolväsendets överklagandenämnd. Beslut som avses i 2 a § får överklagas endast av barnets vårdnadshavare. Beslut som avses i 8 a § får överklagas endast av eleven eller företrädare för denne.

Beslut som styrelsen för särskolan fattar enligt 2 a och 8 a §§ bör kunna överklagas på samma sätt som gäller i fråga om beslut om mottagande i särskolan enligt 3 kap. 5 §. Jfr även 6 kap. 8 §.

11 kap. Kommunal vuxenutbildning (komvux)

3 §

Bestämmelserna om komvux gäller inte vuxna som behöver undervisning motsvarande den obligatoriska eller frivilliga särskolans. Beträffande sådana vuxna gäller i stället lagens bestämmelser om särvux.

Ändringen är en följd av den ändring som görs i 12 kap. 1 §.

12 kap. Vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda (särvux)

1 §

Särvux syftar till att ge vuxna som är psykiskt utvecklingsstörda kunskaper och färdigheter motsvarande de som ungdomar kan få i den obligatoriska särskolan och i den del av den frivilliga särskolan som omfattar yrkesutbildning.

Av den allmänna motiveringen (avsnitt 2.7) framgår att särvux kan omfatta också yrkesutbildning.

3 §

Kommunerna skall erbjuda särvux. De skall härvid sträva efter att erbjuda utbildning som svarar mot behov och efterfrågan.

5 §

Varje kommun skall informera om möjligheterna till särvux samt verka för att vuxna psykiskt utvecklingsstörda deltar i sådan utbildning.

Varje kommuninnevånare är behörig att delta i särvux om han är bosatt i landet och i övrigt uppfyller föreskrivna villkor,

1. från och med andra kalenderhalvåret det år han fyller 20 år, eller
2. när han har slutfört utbildning i den frivilliga särskolan.

Regeringen får föreskriva att också den som inte är bosatt i landet skall vara behörig att delta.

Föreskrifter om ytterligare behörighetsvillkor och om urval mellan behöriga sökande meddelas av regeringen.

Bestämmelserna i denna paragraf gäller inte den som är intagen i kriminalvårdsanstalt.

7 §

En kommun är skyldig att till sin särvux ta emot en sökande som kommer från en annan kommun, om hemkommunen har åtagit sig att svara för kostnaderna för elevens utbildning.

9 §

Kommuner får uppdra åt andra att anordna särvux. Regeringen får meddela föreskrifter om vem som får ges ett sådant uppdrag och om villkor för det.

10 §

För sådan särvux som anordnas av någon annan än en kommun gäller inte bestämmelserna i 2 kap. 4-7 §§.

11 §

Den som vill delta i särvux skall ansöka om detta hos styrelsen för utbildningen i sin hemkommun. Om ansökan avser en utbildning som en annan kommun anordnar eller låter anordna skall styrelsen skyndsamt sända ansökan vidare till styrelsen för utbildningen där. Till ansökan skall styrelsen foga ett yttrande av vilket det framgår om hemkommunen åtar sig att svara för kostnaderna för elevens utbildning, såvida det inte på grund av tidigare överenskommelse är onödigt.

Ändringarna i 3, 5, 7 och 9-11 §§ är en konsekvens av att huvudmannskapet övergår från landstingen till kommunerna. Ändringen i 6 § innebär en anpassning till den nya åldersgränsen för elever i den frivilliga särskolan, dvs, utgången av det första kalenderhalvåret det år eleven fyller 20 år (se 6 kap. 7 §).

4 §

Eleverna i gymnasieskolan och i den frivilliga särskolan skall beredas tillfälle att genomgå minst en allmän hälsokontroll. Eleverna i den frivilliga särskolan skall också erbjudas särskilda undersökningar som föranleds av deras handikapp.

Ordet yrkessärskolan har ersatts med "den frivilliga särskolan".

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1992.

2. Landstingen får även efter ikraftträdandet vara huvudmän för särskolan och särvux men skall före utgången av år 1995 till kommunerna i landstinget överlåta huvudmannaskapet för särskolan och särvux, om inte något annat följer av punkt 3.

Fram till den tidpunkt då sådant överlåtande sker gäller följande bestämmelser i sin äldre lydelse, nämligen

1 kap. 5 och 10 §§,

3 kap. 4, 13 och 14 §§,

6 kap. 5-7 §§ samt

12 kap. 3-5, 7 och 9-11 §§.

Vid tillämpningen av 6 kap. 7 § skall 20 år gälla som åldersgräns i stället för 21 år. Huvudmannen är skyldig att erbjuda de ungdomar som avses där utbildning under fyra år i den frivilliga särskolan.

Om det finns särskilda skäl, får i stället bestämmelsen i 7 § första stycket i sin äldre lydelse tillämpas under läsåret 1992/93.

Av den allmänna motiveringen (avsnitt 2.1) framgår att överföringen av huvudmannaskapet från landstingen till kommunerna kan ske successivt men skall vara genomförd helt den 1 januari 1996. Det är lämpligt att samtliga kommuner i ett landsting övertar huvudmannaskapet för särskolan och särvux vid samma tidpunkt, eftersom skatteväxling mellan landsting och kommuner då kan ske. Ett sådant samtidigt övertagande av huvudmannaskapet är dock inget krav.

3. I fråga om Dammsdalskolan i Vingåkers kommun, Salbohedskolan i Sala kommun och den yrkesutbildning för hörselskadade psykiskt utvecklingsstörda elever som anordnas i Örebro kommun får landstinget utan hinder av 1 kap. 5 § behålla huvudmannaskapet.

Regeringen får meddela de bestämmelser som behövs för landstingets befattning med sådan utbildning som avses i denna punkt.

Huvudmannaskapsfrågan för dessa tre skolor har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.2). Regeringen bör bemyndigas att utfärda de bestämmelser som behövs för skolorna. Prop. 1991/92:94

4. Bestämmelsen i 3 kap. 10 § i dess nya lydelse skall tillämpas först från och med den 1 juli 1993. För de elever som läsåret 1993/94 börjar i årskurs 8 eller högre årskurs skall dock alltså bestämmelsen i dess äldre lydelse tillämpas.

Bestämmelsen som har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.4) innebär att den nioåriga skolplikten kommer att gälla för de elever som läsåret 1993/94 går i årskurs 7 eller i lägre årskurser. Elever i årskurs 7 nämnda läsår kommer att genomgå årskurs 9 läsåret 1995/96. För dem är skolplikten härigenom fullgjord. Den som är elev i någon av årskurserna 8-10 läsåret 1993/94 skall däremot fullgöra tioårig skolplikt. För elever i årskurs 8 är följaktligen skolplikten fullgjord vid utgången av vårterminen 1996.

5. Bestämmelserna i 6 kap. 3 § andra stycket samt 3 a § skall tillämpas först från och med den 1 juli 1996.

Bestämmelserna har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.4). De innebär att den obligatoriska särskolan kommer att omfatta nio obligatoriska årskurser och en för eleverna frivillig årskurs, årskurs 10, från och med läsåret 1996/97.

6. De nya bestämmelserna i 9 kap. 2 a och 8 a §§ skall tillämpas också när ett landsting är huvudman för särskolan. Vad som där sägs om styrelsen för särskolan i hemkommunen skall i stället avse huvudmannen för särskolan.

Av den allmänna motiveringen (avsnitt 2.5) framgår att bestämmelserna skall tillämpas oavsett vem som är huvudman för särskolan.

8 Hemställan

Prop. 1991/92:94

Med hänvisning till vad jag har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att anta förslaget till lag om ändring i skollagen (1985:1100).

Jag hemställer vidare att regeringen bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag har anfört om vissa personalfrågor (avsnitt 3), om utveckling, utvärdering och tillsyn (avsnitt 4) samt om ett generellt finansiellt stöd till driften av särskolan och särvux (avsnitt 5).

9 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition förelägga riksdagen vad föredraganden har anfört för den åtgärd och det ändamål som föredraganden har hemställt om.

Sammanfattning av sarskolekommitténs betänkande (SOU 1991:30) Särskolan - en primärkommunal skola

Prop. 1991/92:94
Bilaga 1

I betänkandet föreslås att särskolan och särvox förs över från landstingskommunalt till primärkommunalt huvudmannaskap. Därigenom skulle en större samverkan med i första hand det offentliga skolväsendet för barn och ungdom i kommunerna erhållas. I konsekvens med detta principiella förslag föreslås vissa förändringar för elever, personal och i befintlig skolorganisation. Vidare föreslås ett nytt statsbidragssystem och ändringar i skollagen.

1 Ett ändrat huvudmannaskap

Dagens särskola består av en obligatorisk del med grundsärskola och träningskola och en frivillig del (yrkessärskolan) med yrkesutbildning, yrkesträning och verksamhetsträning.

Under ett antal år har särskolan utvecklats från att ha varit en del av mentalsjukvården till att bli en alltmer integrerad del av kommunernas övriga skolväsende. Kommittén anser att ett samlat primärkommunalt huvudmannaskap för grundskola, gymnasieskola, särskola, kommunal vuxenutbildning och särvox är ett logiskt steg i denna utveckling.

Den pågående utvecklingen av samverkan bygger på olika former av integration av särskola och enskilda särskoleelever, ett viktigt inslag i processen att närma särskolan till den övriga ungdomsskolan. Erfarenheter från denna delvis spontana pedagogiska och elevsociala utvecklingsprocess utgör grundvalen för förslaget att överföra särskolan från landstingen till kommunerna.

Särskolan behålls som skolform. Kommittén anser att en ännu högre grad av samverkan mellan särskolan och det övriga kommunala skolväsendet kan utvecklas på längre sikt. Förslagen i den följande delen av betänkandet är utformade så att de skall öppna vägen för en sådan utvecklingsprocess.

2 Elevfrågor

Sarskolekommittén föreslår att 9-årig skolplikt införs för elever i särskolan med oförändrad rätt till fortsatt frivillig utbildning till 21, i vissa fall 23 år och att en formell prövning av personkretstillhörigheten behålls.

Vårdnadshavares inflytande i uttagningsprocessen stärks, och vårdnadshavare skall liksom hittills ha rätt att överklaga beslut om mottagande i särskola.

Det föreslås att skolgången om möjligt skall ske i samma skola som för andra elever i samma bostadsområde. Kommunen skall ansvara för

alla de verksamheter inom särskolan som är motiverade av pedagogiska och elevvårdsmässiga skäl.

Prop. 1991/92:94
Bilaga 1

Elever från särskolan skall under vissa förutsättningar ha tillträde till gymnasieskolans individuella program. Oavsett skolort har hemkommunen ett grundläggande ansvar för sina särskoleelever och skall hålla sig underrättad om hur de psykiskt utvecklingsstörda ungdomar som inte deltar i frivillig utbildning inom särskolan är sysselsatta.

Dammsdalskolan och Salbohedskolan som är särskolor med riksupptagning av psykiskt utvecklingsstörda elever med svåra beteendestörningar skall enligt förslaget vara specialskolor och ha staten som huvudman. Statens institut för handikappfrågor i skolan (SIH) föreslås få förvaltningsansvaret, medan tillsynen för utbildning och boende vid Dammsdalskolan och Salbohedskolan bör ingå i ansvarsområdet för en och samma myndighet. Denna myndighet bör vara statens skolverk.

3 Personalfrågor

Särskolekommittén bedömer att det är av vikt att de kommuner där särskolan i dag är lokaliserad tar över särskolans personal för att bibehålla den kompetens som är en förutsättning för särskolan som skolform. Kommittén föreslår att styrelsen för särskolan beslutar om ledningsorganisationen.

Kommittén anser att handikappkunskap och specialpedagogiskt kunnande bör finnas inom ledningen i de kommuner som kommer att vara värdkommuner för särskolan samtidigt som nuvarande utbildningskrav för särskolans lärare behålls.

Kommittén föreslår vidare att all konsulentverksamhet för pedagogiskt stöd till elever med handikapp inom det offentliga skolväsendet för barn och ungdom skall bedrivas eller samordnas av SIH. Kommittén föreslår att medel förs över från särskoleanslaget till SIH-anslaget för inrättande av tjänster som konsulent för elever med flera handikapp i särskolan. Slutligen föreslås en successiv uppbyggnad av konsulentstödet motsvarande särskolans behov.

Om riksdagen beslutar om ändrat huvudmannaskap för särskolan bör staten svara för vissa fortbildningsinsatser. Kommittén föreslår att handikappkunskap bör vara obligatoriska inslag i skollärover utbildningen. Statens skolverk bör ha ansvaret för att tillsammans med kommunerna utveckla och utvärdera fortbildningen, och kommunerna bör vidta åtgärder för att lokalt anordna fortbildning i handikappkunskap för i första hand politiker, skollärover och elevvårdspersonal.

4 Organisatoriska frågor

Särskolekommittén föreslår, som tidigare nämnts, att elevens hemkommun skall ha ett grundansvar för alla elevers skolgång, även för psykiskt utvecklingsstörda elever. Skolverkets fältorganisation bör därför få en

stödjande funktion för kommunernas särskoleverksamhet. Kommittén finner det naturligt att särskolan omfattas av den kommunala skolplanen och att kommunerna ansvarar för att det bildas lämpliga elevupptagningsområden för lågfrekventa utbildningar inom särskolan.

Det är styrelsen för skolväsendet i elevens hemkommun som skall besluta om inskrivning i särskola. I de fall beslut om placering i särskola delegeras, bör detta ske till en klart angiven och ansvarig tjänsteman, som har god kunskap om psykisk utvecklingsstörning. Elevvården för särskolan skall vara en kommunal uppgift och dess personal bör utgöra en del av skolpersonalen. Kommittén uttalar sig vidare för att den nuvarande yrkesvägledningsfunktionens kompetens för särskolans elever behålls, med tonvikt på verksamhetens innehåll och arbetsuppgifter.

Prop. 1991/92:94
Bilaga 1

5 Ett nytt statsbidrag för särskolan

Mot bakgrund av dagens statsbidragssystem för särskolan, som uppvisar mycket stora och oförklarliga olikheter över landet, lämnar särskolekommittén förslag till ett nytt statsbidrag för särskolan som i sin grundkonstruktion liknar det nya bidragssystemet för det offentliga skolväsendet för barn, ungdom och vuxna. Bidragsdelen till särskolan skall beräknas efter särskilda normer och ingå som en tydligt identifierbar, skolformsspecifik del i sektorsbidraget till kommunernas skolväsende. Bidragen föreslås beräknade på antalet invånare i åldern 7-20 år och fördelas till samtliga kommuner. Det nya bidragssystemet föreslås bli infört i hela landet fr.o.m. den 1 juli 1992 utan koppling till en huvudmannaskapsförändring i de olika landstingskommunerna.

6 Uppföljning, utvärdering och tillsyn

Särskolekommittén anser att kommunerna skall ansvara för uppföljning och utvärdering av särskolan. Individuella undervisningsprogram och utvecklingsplaner kopplade till undervisningsprocess och resursförbrukning bör utgöra permanenta instrument i denna process. Kommittén anser vidare att skolverkets olika delar bör ha kompetens när det gäller utbildning av psykiskt utvecklingsstörda elever, och att särskolechefernas samlade kunskap tas till vara i detta sammanhang.

7 Genomförande av en generell kommunalisering av särskolan

Särskolekommittén föreslår att överförandet av huvudmannaskapet för särskolan och särvox från landstingen till kommunerna sker successivt. Förändringsprocessen bör vara genomförd senast tre år efter riksdagens principbeslut om kommunalisering av särskolan. Staten föreslås svara

för en genomföranderesurs om 6 milj.kr. att fördelas under en treårsperiod, med början budgetåret efter riksdagsbeslut om kommunalisering.

Prop. 1991/92:94
Bilaga 1

Genomföranderesursen finansieras genom omfördelning från anslaget B 4. Stöd för utveckling av skolväsendet. De nya huvudmännen skall enligt förslaget planera och ansvara för information och fortbildning med anledning av reformen.

Sammanfattning av remissyttranden över särskolekommitténs betänkande (SOU 1991:30) Särskolan - en primärkommunal skola

Prop. 1991/92:94
Bilaga 2

1 Remissinstanser

Över betänkandet (SOU 1991:30) Särskolan - en primärkommunal skola har efter remiss yttranden avgivits av glesbygdsmyndigheten, socialstyrelsen (SoS), universitets- och högskoleämbetet (UHÄ), centrala studiestödsnämnden (CSN), statens skolverk, statens institut för handikappfrågor i skolan (SIH), arbetsmarknadsstyrelsen (AMS), statskontoret, rikskontrollstyrelsen (RRV), skolledarutbildningen i Linköping, högskolan i Örebro, kommunalekonomiska kommittén, Stockholms, Österåkers, Sollentuna, Haninge, Södertälje, Enköpings, Älvkarleby, Eskilstuna, Vingåkers, Norrköpings, Eksjö, Gnosjö, Ljungby, Tingsryds, Oskarshamns, Gotlands, Karlskrona, Olofströms, Bromölla, Hässleholms, Helsingborgs, Malmö, Skurups, Varbergs, Göteborgs, Uddevalla, Öckerö, Bengtsfors, Borås, Skövde, Lindesbergs, Sala, Borlänge, Bollnäs, Nordanstigs, Sundsvalls, Bergs, Bräcke, Skellefteå och Kiruna kommuner, landstingen i Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Kalmar, Blekinge, Kristianstads, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Värmlands, Västmanlands, Jämtlands och Västerbottens län, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens Centralorganisation (TCO), Sveriges Akademikers Centralorganisation (SACO), Riksförbundet Hem och Skola (RIIS), Sveriges Dövas Riksförbund (SDR), Synskadades Riksförbund (SRF), Riksföreningen Autism och Riksförbundet för Utvecklingsstörda Barn, Ungdomar och Vuxna (FUB).

Yttranden har dessutom inkommit från Motala, Karlshamns, Färjestads, Västerås, Älvdalens, Örensköldsviks och Östersunds kommuner, landstinget i Skaraborgs län, Lärarförbundet, lokalavdelningen av Lärarförbundet i Kramfors, Sveriges Skolledarförbund, Svenska Förbundet för Specialpedagogik (SFSP), Föreningen för kuratorer inom omsorgsverksamheten (KOMS), Svenska Föreningen för Studie- och Yrkesvägledning, Åshackaskolan i Gnesta, Konsulenter i praktiskt/estetiska ämnen inom nordvästra omsorgsområdet av omsorgsnämnden i Stockholms läns landsting samt skolpsykologen Olle Boëthius vid Dammsdalskolan i Vingåker.

2 Allmänna synpunkter på kommitténs förslag

Samtliga remissinstanser som tagit ställning till frågan är positiva till förslaget att överföra huvudmannaskapet för särskolan och särvox från landstingen till kommunerna. Vissa remissinstanser är kritiska mot de-

lar av förslaget. Kritiken gäller bl.a. särskolans ställning i en framtida kommunal skolorganisation, den formella prövningen av personkretsen, förslaget om nytt statsbidragssystem för särskolan och den föreslagna organisationen för konsulenter för flerhandikappade elever.

Landstinget i Uppsala län anser att innehållet i betänkandet är heläckande vad avser särskolans framväxt och nuvarande omfattning.

Göteborgs kommun framhåller att man bör ha ett samlat måldokument utifrån en samlad helhetssyn på barn och ungdom där eleven sätts i centrum. *Malmö kommun* varnar för den fara som kan ligga i att vägen till den kommunala självstyrelsen är så full av olika beslut att frågan kring särskolans kommunalisering blir marginell i det stora sammanhanget.

Landstingen i Södermanlands och Älvsborgs län menar att det hade varit av värde om kommittén hade valt en större tydlighet i sitt betänkande med tanke på att det är ett viktigt förarbete. Betänkandet innehåller i vissa stycken alltför allmänna och kompromissbaserade skrivningar. Man föreslår skärpta krav som en förutsättning för ett generellt byte av huvudman för särskolan.

Hässelholms och Karlskrona kommuner är inne på liknande tankgångar och menar att det till stöd för det framtida kommunala beslutsfattandet på särskoleområdet behövs vägledning för kommunerna och för rättssäkerhetsaspekten, klara riktlinjer och ställningstaganden på principiellt viktiga punkter för att garantera särskolans elever en likvärdig utbildningsstandard.

3 Primärkommunalt ansvar för särskolan. Elevfrågor

3.1 Allmänt

En i stort sett enig remissopinion tillstyrker förslaget att föra över särskolan från landstingen till kommunerna, men många av remissinstanserna kopplar sin tillstyrkan till ekonomiska villkor såsom oförändrad kostnadsrelation mellan staten och de nya huvudmännen jämte en riktig skatteväxling mellan landstingen och kommunerna.

Flera kommuner, däribland *Eksjö*, *Tingsryd*, *Skurup*, *Lindesberg* och *Borlänge* förutsätter att statens bidrag till särskolan övergår i oförändrad storlek och att en skatteväxling från resp. landsting till kommunerna inte orsakar ökade kommunala kostnader, så att en huvudmannaskapsförändring medför försämringar för de utvecklingsstörda eleverna.

SDR hävdar bestämt att man vid förändringen mycket aktivt måste bevaka de flerhandikappade elevernas behov. De anser att samverkan mellan särskolan, landstingens pedagogiska hörselvård och specialsksolan för döva och hörselskadade elever måste byggas ut.

Lärarförbundet menar att förslagen alltför mycket utgår från grundskolans behov och förutsättningar, och anser att denna del av särskolan kommer att vara lättast för kommunerna att ta över. De hyser större oro för träningskolans och verksamhetsträningens elever. För dessa elever är kommunsamverkan oundgängligen nödvändig. *FUB:s* uppfattning är att förslaget är ett steg i rätt riktning och en grundläggande förutsättning för att särskolan och grundskolan skall kunna samverka.

Prop. 1991/92:94
Bilaga 2

3.2 Kommunens grundansvar

Ingen remissinstans motsätter sig förslaget att hemkommunen har ett grundansvar för alla elevers skolgång. *Kommunförbundet* finner detta naturligt. Av detta grundansvar följer att kommunen handhar frågor även kring särskoleelevernas inskrivning, skolplacering, yrkesvägledning etc. på samma sätt som för övriga elever i skolväsendet.

3.3 Särskolan som egen skolform

Majoriteten av remissinstanserna, däribland *landstingen i Stockholms och Östergötlands län samt Norrköpings, Eksjö och Malmö kommuner* tillstyrker att särskolan även i fortsättningen skall utgöra en egen skolform. De anser att särskolan på sikt kan inordnas i kommunernas övriga skolväsende. Flera övriga instanser anser att särskolan som egen skolform endast är en övergångsform på vägen mot en fullständig integrering i kommunernas övriga skolformer. Däremot anser *landstingen i Hallands och Älvsborgs län jämte Lärarförbundet* det som positivt att särskolan även i framtiden utgör en egen skolform. *Lärarförbundet* tillägger att tiden inte är mogen att avskaffa särskolan som särskild skolform, eftersom kommunerna i dag har ingen eller mycket liten erfarenhet av dessa elevers behov.

Skolverket menar att särskilda undervisningsgrupper bör kunna anordnas för psykiskt utvecklingsstörda elever om särskolan upphör som egen skolform, medan flera andra remissinstanser, däribland *landstinget i Västmanlands län* förordar att benämningen särskola utmönstras så snart det är lämpligt och möjligt efter primärkommunaliseringen av särskolan.

Flera remissinstanser bl.a. *Karlskrona, Bromölla, Hässleholms och Bengtsfors kommuner, landstinget i Kristianstads län och FUB* föreslår att särskolan som särskild skolform avvecklas. *Karlskrona* delar inte kommunitténs uppfattning att kommunerna först måste lära känna särskolan som särskild skolform utan anser att begreppen särskola och psykiskt utvecklingsstörda bör utgå. *FUB* hänvisar till erfarenheter från kommuner, där särskolan i dag administreras av primärkommunen. Dessa erfarenheter visar att en huvudmannaskapsförändring inte automatiskt leder till ökad gemenskap mellan dem som verkar i de två skolformerna. *FUB* menar att förekomsten av två skolformer är ett avgörande hinder

för att de utvecklingsstörda eleverna på ett naturligt sätt skall bli fullt delaktiga i skolans värld och kunna få stöd i flexibla former utifrån sina individuella behov.

Prop. 1991/92:94
Bilaga 2

3.4 Skolplikten

I stort sett samtliga remissinstanser tillstyrker kommitténs förslag att 9-årig skolplikt införs för elever i särskolan och att rätten till fortsatt frivillig utbildning bibehålls.

Lärarförbundet och dess lokalavdelning i Kramfors är av motsatt uppfattning. De anser att skolplikten även i fortsättningen skall vara 10-årig för att eleverna skall kunna tillgodogöra sig den grundläggande utbildningen. Den längre skolpliktstiden är nödvändig på grund av elevernas inlärningssvårigheter och långsammare inlärningstakt.

Landstinget i Blekinge län ställer sig tveksam till avkortad skolplikt och anser att även det tionde skolåret bör ges en klar inriktning t.ex. genom styrning i läroplanen.

Samtliga övriga kommuner, landsting och organisationer, vilka behandlat denna del av förslaget delar kommitténs uppfattning om sänkt formell skolpliktsålder, kopplad till kravet att kommunerna skall erbjuda särskolans elever fortsatt frivillig skolgång.

Skolverket anser att en förändring av skolplikten från tio år till nio år bör ske i anslutning till förändringen av läroplanerna med anledning av läroplanskommitténs kommande förslag. Flera kommuner anser att ett bifall till förslaget måste följas av tydligare preciseringar beträffande det tionde skolåret och den fortsatta utbildningen i yrkessärskolan. *Stockholms kommun* betonar vikten av att den nuvarande praktiska yrkesorienteringen, som är mycket väl utvecklad inom särskolan, inte försämrats genom det lagda förslaget. *Helsingborgs kommun* pekar på behovet av att det förberedande året i yrkessärskola specificeras i form av kursplan eller liknande, medan *Skövde kommun* anser att det krävs mer distinkta och styrande formuleringar om den frivilliga yrkessärskolans första år.

3.5 En formell prövning av personkretstillhörigheten behålls

Det finns en klar koppling mellan de relativt splittrade remissinstansernas ställning i denna fråga och samma remissinstansers uppfattning beträffande bibehållandet av särskolan som särskild skolform. De som anser att särskolan skall upphöra som särskild skolform anser också den särskilda prövningen av personkretstillhörigheten obehövlig.

Till denna senare grupp hör bl.a. *Bromölla, Bengtsfors, Sundsvall och Bräcke kommuner, landstinget i Stockholms och Kristianstads län samt FUB*. Landstinget i Kristianstads län anser att alla barn skall fullgöra sin skolplikt i grundskolan. Därmed skulle skälet att fastställa en person-

kretstillhörighet för att åstadkomma ett beslutsunderlag bortfalla. Diagnosen psykisk utvecklingsstörning skulle bli ointressant ur skolsynpunkt. I stället borde en noggrann utredning och kartläggning av det enskilda barnets aktuella och särskilda undervisningsbehov styra insatserna. Landstinget i Stockholms län menar att det yttersta skälet till hitillsvarande krav på sådan prövning har varit att avgöra vilken huvudman - landsting eller kommun - som skall ha ansvaret och kostnaderna för elevens utbildning.

Skövde kommun är av motsatt uppfattning och hävdar att den formella prövningen av personkretsen bör behållas. Det bör klart skrivas ut att uttagning till särskola förutsätter pedagogisk, psykologisk och social utredning samt läkarutlåtande. Förslaget om social utredning motiveras med att den sociala miljön slår igenom väldigt starkt på funktionsnivån i skolan.

3.6 Val av skolform och skolenhet

Särskolekommittén föreslår att skolgången om möjligt ska ske i samma skola som för andra elever i samma bostadsområde, och att vårdnadshavares inflytande i uttagningsprocessen skall stärkas.

Flertalet remissinstanser anser att närhetsprincipen inte får överordnas kvalitetsprincipen. *Västerås kommun* pekar på att närhetsprincipen inte får ges så hög prioritet att den enskilde elevens behov kommer i andra hand. I såväl större som mindre kommuner fordras för särskoleeleverna specialutbildad personal, som kontinuerligt följer forskning och utveckling inom särskoleområdet. Stora och kostnadskrävande krav ställs även på undervisnings- och uppehållslokaler samt materiell utrustning och hjälpmedel. En optimal satsning på ovannämnda förutsättningar på ett färre antal skolanläggningar kan i vissa fall vara väsentligare än närhetsprincipen. *FUB* anser att möjligheten för en elev att få gå i samma skola som kamraterna i bostadsområdet givetvis är en fin kvalitet som måste vägas mot elevens behov i olika avseenden.

De flesta remissinstanserna har inga invändningar mot förslaget att stärka vårdnadshavares inflytande i uttagningsprocessen. *RHS* anser att placering i särskola endast skall ske med föräldrarnas samtycke. Om föräldrar och skola inte är överens bör föräldrarnas önskemål om skolform ha företräde. *SFSP* är tveksam till på vilket sätt vårdnadshavares inflytande kan stärkas. Organisationen anser att vårdnadshavare redan har stort inflytande. *SFSP* anser att den som beslutar om placeringar i särskolan inte bara behöver insikter utan även kunskaper och färdigheter för att göra de rätta bedömningarna.

3.7 Fortsatt utbildning för särskolans elever

Ingen remissinstans motsätter sig direkt förslaget att elever som gått i särskola skall ha rätt till utbildning inom gymnasieskolans individuella

program, om de bedöms kunna tillgodogöra sig utbildningen där, och om motsvarande utbildning inte kan erhållas i hemorten.

Bollnäs kommun markerar en viss tveksamhet eftersom det skulle innebära att elevunderlaget för en sammanhållen yrkessärskola minskar. Detta i sin tur skulle medföra att utbildningsutbudet minskar och därmed valmöjligheterna för eleverna. En sammanhållen yrkessärskola med ett tillräckligt elevunderlag är den bästa garantin för dessa elevers valmöjligheter. Även rekryteringen av lärare, ADL-träningen, boendeträningen och fritidsverksamheter underlättas om tillräckligt stora skolenheter finns.

LR däremot anser att gymnasieskolans individuella program bör stå öppna för elever i särskolan.

4 Personalfrågor

Särskolekommittén föreslår att de 178 kommuner där särskola i dag är lokaliserad i princip övertar särskolans personal för att behålla en fortsatt hög kompetens på särskoleområdet.

En övervägande majoritet av remissinstanserna tillstyrker grundtankarna i förslaget.

Flera instanser efterlyser tydligare och mer tvingande skrivningar. *Landstinget i Kalmar län* menar att kommunernas skyldighet att ta över särskolans specialutbildade personal, inkl. skolledning, bör fastslås. Uttryck som "bör", "så långt det är möjligt" och "i princip" och liknande möjliggör olika tolkningar och därmed bristfälliga åtgärder. Av motsatt uppfattning är *Tingsryds kommun* som tolkar förslagen som ett försök till "en överdriven statlig detaljstyrning".

Stockholms kommun behandlar ett centralt problem nämligen den omorganisation av grundskolan som pågår i ett antal kommuner. Den innehåller att rektorsområdena delas upp i ett stort antal små, självständiga skolenheter. Det är oklart vilka konsekvenser detta får för särskolan vid ett kommunalt övertagande, eftersom grundskolans rektorer i regel inte har erfarenhet och kunskap om särskoleundervisning. Kommunen delar kommitténs uppfattning att det i kommunens samlade skolledning bör finnas kompetens för utbildning av psykiskt utvecklingsstörda elever.

Kommitténs förslag om att kommunerna bör slå vakt om en fortsatt hög kompetens hos särskolans yrkesvägledare och inte betrakta dem som utbytbara mot motsvarande funktionärer i den övriga ungdomsskolan tillstyrks genomgående. *Landstinget i Älvsborgs län* noterar att kommittén här mycket tydligt framhåller den unika kompetensen hos särskolans yrkesvägledare. *Landstinget i Göteborgs och Bohus län* betonar den särskilda förtrogenhet med psykiskt utvecklingsstörda ungdomars livssituation som krävs av yrkesvägledarna samtidigt som behovet av samverkan mellan flera kommuner på detta område betonas.

5 Dammsdalskolan och Salbohedskolan

Prop. 1991/92:94
Bilaga 2

SoS, SIH, Söderälje kommun, landstinget i Göteborgs och Bohus län samt RII markerar alla tveksamhet till förslaget att ställa dessa skolor under statligt huvudmannaskap.

Några remissinstanser bl.a. *skolverket, Göteborgs kommun, landstingen i Stockholms, Uppsala, Södermanlands och Västmanlands län jämte Landsingsförbundet* tillstyrker förslaget. *Landstinget i Uppsala län* föreslår att *SIH*, socialstyrelsen eller annan statlig myndighet åläggs ansvaret att utveckla alternativ till riksinstitutionerna om de skall avvecklas.

Andra remissinstanser däribland *landstinget i Östergötlands län och FUB* motsätter sig statligt huvudmannaskap. Det är *FUB*'s bestämda uppfattning att alla barn skall få sin utbildning på hemorten och att skolhuvudmannen i samarbete med de sociala myndigheterna skall tillhandahålla de resurser som krävs för att göra detta möjligt.

6 Konsulenter för flerhandikappade elever

Remissopinionen är mycket delad beträffande särskolekommitténs förslag att föra över de i dag landstingskommunala konsulenterna för flerhandikappade elever till *SIH*. Några remissinstanser bl.a. *SoS, SIH, skolverket, Stockholms och Bergs kommuner, landstinget i Älvsborgs län samt Riksföreningen Autism* tillstyrker förslaget. *Landstinget i Älvsborgs län* föreslår att konsulenterna knyts till de resurscentra som finns på ett antal specialskolor. Fördelen med detta skulle vara att konsulenterna skulle komma till en färdig organisation med upparbetade kanaler till särskolan och ett gott renommé. Samtidigt skulle dessa resurscentra kunna bli mer kraftfulla i och med att de får en förstärkning både personellt och kunskapsmässigt.

Landsingsförbundet anser att överförandet av statliga medel från särskolans statsbidrag till *SIH* inte bör göras förrän motsvarande verksamhet vid landstingen avvecklats.

Några remissinstanser bl.a. *Haninge, Norrköpings och Göteborgs kommuner jämte landstinget i Värmlands län* avvisar förslaget. *Norrköpings kommun* bedömer det knappast som realistiskt att särskolan inom en överskådlig framtid kommer att få en konsulentorganisation av detta slag och förespråkar ett mera verklighetsnära alternativ genom att satsa på de lärare som i dag arbetar inom särskolan och som har skaffat sig såväl specialutbildning som erfarenhet av att undervisa dessa speciella elever. Kommittén föreslår att undervisningsskyldigheten sätts ner för att de skall kunna fullgöra konsulentuppgifter. *Göteborgs kommun* anser att medlen i stället bör styras till kommunen som på egen hand eller tillsammans med andra kommuner organiserar konsulentverksamheten.

7 Ett nytt statsbidrag för särskolan

Prop. 1991/92:94
Bilaga 2

Remissinstanserna har inga principiella invändningar mot förslaget att låta statsbidraget till särskolan ingå i det nya sektorsbidraget. Invändningar finns mot beräkningsgrunder och variabler.

Färgelanda kommun anser att den föreslagna modellkonstruktionen måste utvärderas mot det redan införda sektorsbidraget för skolan. För de små landsbygdskommunerna har sektorsbidraget vid införandet uppvisat kraftiga negativa utfall i förhållande till vad som presenterades i modellkonstruktionen. Glesbygdsfaktorns viktning måste särskilt uppmärksammas. Skolverkets utvärdering av det nya sektorsbidraget bör beaktas före beslut om ett nytt statsbidrag för särskolan.

Glesbygdsmyndigheten, Skellefteå och Kiruna kommuner samt landstinget i Västerbottens län pekar på behovet av ytterligare medel till glesbygdskommunerna. *Glesbygdsmyndigheten* anser att det för glesbygdskommunerna nästan alltid bör finnas möjlighet till särskild prövning och att bidragen bör vara mycket generösa.

Glesbygdskommunernas speciella problem blir också föremål för behandling av bl.a. *Skurups, Öckerö, Bergs och Skellefteå kommuner. Skurups kommun* menar att glesbygdsproblem även existerar i små kommuner med hög tätortsgrad. Även sådana kommuner måste samarbeta med andra kommuner och köpa särskoleutbildning, vilket leder till höga skjutskostnader för eleverna. Kommunen anser att även om det finns en planerings- och genomförandefrihet med ett schabloniserat bidrag får detta inte överskugga de ekonomiska realiteterna. Öckerö kommun pekar på det faktum att antalet särskoleelever är litet, kan minsta variation i elevtillströmningen innebära stora ekonomiska differenser för små kommuner.

Flera remissinstanser bl.a. *Stockholms, Göteborgs och Västerås kommuner* efterlyser beräkningar av de kommunala kostnaderna för att driva särskola. Ett genomgående tema är kravet att kostnadsrelationen mellan staten och skolhuvudmännen skall bibehållas även efter en primärkommunalisering av särskolan.

Tingsryds kommun avstyrker förslaget i sin helhet och föreslår ett statsbidrag per elev med en större glesbygdsvariabel för att kompensera de mindre kommunerna för ökade kostnader, eftersom en större kommun rimligtvis måste kunna organisera sin särskoleverksamhet betydligt mer rationellt än en mindre kommun.

Ett flertal remissinstanser bl.a. *Österåkers, Gotlands, Hässleholms och Bergs kommuner, landstingen i Södermanlands, Blekinge och Västerbottens län samt FUB och Lärarförbundet* pekar på behovet av att särskoledelen av sektorsbidraget öronmärks eller på annat sätt görs tydligt identifierbar. *Hässleholms kommun* anser att öronmärkta resurser behövs som garanti för att eleverna skall få en behovsanpassad undervisning. *Bergs kommun* vill också att möjligheterna att erhålla särskilt behovsprövat bidrag enligt förordningen om särskilda insatser på skolområdet vidgas till att gälla även mindre kommuner som kan få en tillfällig ökning av antalet särskoleelever.

Av motsatt uppfattning är *landstinget i Västmanlands län*, som förutsätter att kommunerna tar sitt ansvar fullt ut när de blir huvudmän för särskolan, och att det av det skälet inte behövs någon s.k. öronmärkning av statsbidraget.

Särskolekommitténs beräkningsgrunder på grundval av olika variabler behandlas utifrån olika utgångspunkter av ett antal remissinstanser. *Malmö kommun* anser att den stegvisa förändringen av behovsvariabeln och särskolestrukturvariabeln ger kommunerna möjlighet att anpassa verksamheten på ett mjukt sätt och att denna process underlättas om man på förhand kan räkna ut statsbidragets storlek.

Haninge och Göteborgs kommuner är kritiska till beräkningarna, eftersom de enligt förslaget skulle få en minskning av bidraget. *Göteborgs kommun* föreslår att en invandrarfaktor vägs in i bidraget och *Skelefteå kommun* föreslår att man ytterligare utreder de verkliga förhållandena, innan behovsvariabeln alltför hårt dominerar över strukturvariabeln år 5. *Landstinget i Stockholms län* anser att särskolestrukturvariabeln är grundad på icke objektivt mätbara värderingar och därför inte bör ingå i den permanenta statsbidragsmodellen.

Landstinget i Kristianstads län har svårt att dela särskolekommitténs uppfattning att en schabloniserad beräkningsmodell beskriver de reella behoven på ett bättre och rättvisare sätt än det nuvarande systemet och vill att särskolestrukturvariabeln skall väga tyngre och behållas mera konstant än i kommitténs förslag.

8 Uppföljning, utvärdering och tillsyn

Särskolekommitténs förslag att tillföra skolverkets olika delar permanent sakkunskap på särskoleområdet behandlas av ett stort antal remissinstanser. Diskussionen förs utifrån två utgångspunkter dels själva sakfrågan om behovet av den föreslagna kompetensen på särskoleområdet, dels den delvis oklara gränsdragningen mellan de två centrala ämbetsverken på skolområdet, statens skolverk och SII.

Samtliga remissinstanser, med undantag för skolverket, tillstyrker kommitténs förslag att skolverket bör tillföras sakkunskap om särskola. *Österåkers kommun* anser att skolverkets fältorganisation skall ha ett samordningsansvar för särskolan så att även små elevgruppers specifika behov kan tillgodoses. *Varbergs kommun* betonar vikten av att skolverket har kompetens för särskolefrågor. *Göteborgs kommun* anser att det är av vikt att skolverket knyter till sig kompetens när det gäller psykiskt utvecklingsstörda elever för att möjliggöra att kommunerna får stöd i uppgiften att dels bygga upp, utveckla och följa upp särskolan, dels öka integrationen mellan skolformerna. *FUB* anser att det måste finnas en central tillsynsmyndighet för särskolan för att bl.a. ingripa om missförhållanden upptäcks. *FUB* anser inte att de instruktionsenliga uppgifter som skolverket för närvarande har är tillräckliga.

SFSP anser att statens skolverk bör ansvara för att det på såväl central som på regional nivå anställs befattningshavare, vilka genom erfarenhet och utbildning äger djup insikt i särskolefrågor. *Läraryförbundet* förutsätter att det i den nya organisationen anställs personer med kunskap om psykiskt utvecklingsstördas utbildningsbehov.

Statskontoret och skolverket anser att skolverket skall svara för uppföljning och utvärdering av särskolan på samma sätt som sker för resten av den kommunala skolan. Skolverket pekar på att verket byggts upp med en bred generalist-, utvärderings- och utvecklingskompetens samt med projektledarerfarenhet som kompletterats med experter och specialister på olika sakområden. Verket motsätter sig därför kommitténs förslag att nuvarande särskolechefer anställs i verkets fältorganisation, eftersom det skulle strida mot de principer som gällt för upphyggnaden av myndighetens organisation och verksamhet.

När det gäller förhållandet mellan skolverket och SIII ifrågasätter t.ex. *Bollnäs kommun* vilket av de två statliga verken som skall stödja kommunernas särskoleverksamhet och framhåller att det är angeläget att kommunerna bara har en part att ha kontakt med. Kommunen anser att det är viktigt att det klargörs vilken myndighet som har det övergripande ansvaret och vilka gränsdragningar som måste göras.

9 Genomförande

Den föreslagna genomföranderesursen om 6 milj.kr. under en treårsperiod bedöms av flertalet remissinstanser som alltför liten.

Skolledarutbildningen i Linköping betonar vikten av att staten avsätter en särskild genomföranderesurs ur det föreslagna anslaget, medan *Haninge kommun* betecknar förslaget som "en minifortbildning i handikappkunskap". Kommunen anser att medlen i inledningsskedet endast bör gå till de kommuner som har särskola och att medlen betalas ut utan något rekvisitionsförfarande.

Innehållsförteckning

Prop. 1991/92:94

Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Propositionens lagförslag	3
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 13 februari 1992	15
1 Ärendets bakgrund och dess beredning	15
1.1 Mål- och resultatorienterad styrning	15
1.2 Särskolekommittén	16
1.3 Särvux-kommittén	17
2 Allmänna motiveringar till förslagen	18
2.1 Kommunalt huvudmannaskap för särskolan och särvux	18
2.2 Dammsdalskolan i Vingåker, Salbohedskolan i Sala och yrkesutbildning för hörselskadade psykiskt utvecklingsstörda i Örebro	20
2.3 Särskolan som en egen skolform	22
2.4 Skolplikt och rätt till fortsatt utbildning	24
2.5 Fristående särskolor	26
2.6 Förändring av nuvarande särvux	27
2.7 Yrkesutbildning för vuxna utvecklingsstörda	28
3 Vissa personalfrågor	30
4 Utveckling, utvärdering och tillsyn	34
5 Ett generellt finansiellt stöd till driften av särskolan och särvux	35
6 Upprättat lagförslag	35
7 Specialmotivering	36
8 Hemställan	49
9 Beslut	49
Bilaga 1	
Sammanfattning av särskolekommitténs betänkande (SOU 1991:30) Särskolan - en primärkommunal skola	50
Bilaga 2	
Sammanfattning av remissyttranden över särskolekommitténs betänkande (SOU 1991:30) Särskolan - en primärkommunal skola	54